

Opinnäytetyö (YAMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (ylempi AMK)

2013

Marjo-Rita Lehtonen

LUSIMISESTA TAVOITTEELLISEKSI PROSESSIKSI

- Ohjelmatoiminnan kehittäminen vankien näkökulma huomioiden

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

Turun ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Kevät 2013 | 60+15

Ohjaaja Sirppa Kinos

Marjo-Rita Lehtonen

LUSIMISESTA TAVOITTEELLISEKSI PROSESSIKSI – Ohjelmatoiminnan kehittäminen vankien näkökulma huomioiden

Tämä opinnäytetyö kuvaa kehittämishanketta, joka toteutettiin vuosina 2011-2013 Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastojen toimintoja, jotta ne vastaavat nykyistä paremmin vankeuslain tavoitteisiin vankien tarpeet huomioiden. Hanke on työelämälähtöinen, koska tarve hankkeen toteuttamiselle on lähtöisin työyhteisön halusta kehittää toimintoja nykyistä paremmin toimiviksi. Hankkeen alkuperäisenä tarkoituksena oli keskittyä ainoastaan ohjelmatoiminnan kehittämiseen mutta käytyjen suunnittelupalaverien myötä hanke laajeni koskemaan monipuolisesti osaston eri toimintoja, jotta työyhteisö saisi hankkeesta mahdollisimman suuren hyödyn.

Tässä opinnäytetyössä raportoidaan osa hankkeen kokonaisuudesta keskittyen osastolla järjestettävän ohjelmatoiminnan ja siihen läheisesti liittyvien toimintojen näkökulmaan sekä niiden kehittämiseen.

Kuntouttavan työtoiminnan osastoilla tuomiotaan suorittaville ja laajasti osaston eri toimintoihin osallistuneille vangeille suunnattujen haastatteluiden anti toimi osaston ohjelmatoiminnan kehittämistarpeiden esillenostajana. Hankkeen muina keskeisinä menetelminä toimivat muun muassa lukuisat moniammatilliset yhteistyöpalaverit, työyhteisön jäsenten havainnot sekä kehittämispäivät.

Hankkeen myötä kehitettiin osaston toimintatapoja uudella tavalla, aloitettiin yhteistyö uuden yhteistyökumppanin kanssa sekä kehitettiin uusi arjen työkalu, ohjelmatyön opas. Hankkeen myötä moniammatillinen yhteistyö vakiintui osaksi ohjelmatyöhön liittyvää toimintaa entisen satunnaisuuden tilalle. Hankkeesta aikana kehitetty ohjelmatyönopas syntyi moniammatillisen yhteistyön tuloksena. Opas on tarkoitettu ennen kaikkea vankien käyttöön mutta soveltuu myös henkilökunnan ja yhteistyökumppaneiden käyttöön. Oppaan tarkoituksena on ennen kaikkea lisätä tietämystä Turun vankilassa toteutettavista, rikosseuraamuslalle hyväksytyistä ohjelmista. Hankkeen aikana aloitettiin yhteistyön kehittäminen uuden yhteistyökumppanin kanssa, joka osaltaan pystyy tukemaan vankien integroitumista yhteiskuntaan joko tuomion aikana tai vapautumisen jälkeen.

Hankkeen toteuttaminen on ollut antoisa yhteinen matka, joka ei ole vain yhden ihmisen matka vaan se on onnistuakseen vaatinut monen asiantuntijan, asiakkaan, työtoverin, esimiehen ja yhteistyökumppanin osallisuutta ja pysähtymistä sekä heidän kokemuksien ja mielipiteiden huomioimista.

ASIASANAT: ohjelmatoiminta, Rikosseuraamuslaitos, vankila, vanki

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Health Care and Social Services | Social Services

Spring 2013 | 60+15

Instructor Sirppa Kinoss

Marjo-Rita Lehtonen

FROM DOING TIME TO A GOAL ORIENTED PROCESS – Developing program activities from the prisoners' perspective

This thesis describes a development project, which was carried out from 2011-2013 in Turku prison rehabilitation work wards. The purpose of the project was to develop a Turku prison ward for prisoners in rehabilitative work departmental functions, so that they better meet the objectives of the Prison laws and take into account the prisoners' perspective. The need for implementation has come from the work community's desire to develop more functional features. The project was originally designed to only focus on the development of program activities. However after planning negotiations the project was expanded to include a wide range of work of the different functions in order to workplace would get maximum benefits of the project.

This thesis is reported as only a part of the project and focuses on the whole department organized program activities and closely related functions, as well as the perspective of their development.

The information received based in the interviews targeted at those prisoners, who are placed in the wards specialising in rehabilitative work and who participate in the various activities of the ward comprehensively, brought out the development needs in regard to the programme activities of the ward. The other main methods used in the project include, among others, numerous multi-professional co-operation meetings, observations of the members of the work community as well as development seminars.

As a result the existing department began working in a new targeted way and new collaboration was started with a business partner. In addition by partnering with other professional co-operation between them enhanced the collaboration between the various departments, which earlier seemed unplanned and random. Moreover a new tool was developed which was called the programming guide. The guide is primarily intended for the use of prisoners but also suitable for staff and partners. During the project, a professionally assembled programming guide was a multi-professional cooperation. Purpose of the guide is primarily to increase the knowledge of Turku prison taken, the criminal sanction agency of approved programs. Finally because the project was initiated during the development of cooperation with the new partner it will support the integration of prisoners into society during either the judgment or after release.

Implementation of the project has been a rewarding and shared journey. However this journey has not only been one man's journey, but to be successful it has required several experts, inmates, co-workers, managers and partner involvement and reflection, as well as taking their experience and opinions into account.

KEYWORDS: Program activities, Criminal Sanctions Agency, prison, prisoner

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
2 VANKEUSLAKI RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN ARJESSA	9
2.1 Vankeuden täytäntöönpanon tavoite ja vankien kohtelu	9
2.2 Rikosseuraamuslaitos, sen visio, tehtävät, tavoitteet ja arvot	10
2.3 Rikosseuraamuslaitoksen strategia	13
2.4 Yksilöllinen rangaistusajansuunnitelma eli Ransu	14
3 OHJELMATOIMINTA KUNTOUTUKSEN MUOTONA	15
3.1 Tuomion aikaisella ohjelmatoiminnalla uusintarikollisuuden ehkäisyyn	15
3.2 Kriminogeeniset tekijät	18
3.3 Riski- , tarve- ja kohdentamisperiaate	19
3.4 GLM eli hyvän elämän malli	21
3.5 Transteoreettinen muutosmalli eli muutoksen vaihemalli	21
3.6 Motivoiva haastattelu	23
4 TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ TURUN VANKILA	24
4.1 Turun vankila Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiossa	25
4.2 Kakolan perinne jatkuu Saramäessä	25
4.3 Toimintaa Turun vankilassa	27
4.4 Kuntouttavan työtoiminnan osastot	27
4.5 Turun vankila on sitoutunut Turun alueen YRE-toimintaan	28
5 KEHITTÄMISHANKE KEHITTÄMISTOIMINNAN NÄKÖKULMASTA	30
5.1 Yhdessä osallistuen tavoitteelliseen muutokseen eli kehittämiseen	30
5.2 Tarve, valmius ja reflektointi kehittämistoiminnan keskiössä	31
5.3 Kokemukset ja samanlainen ymmärrys osana kehittämistoimintaa	32
5.4 Laatu ja kehittäminen	32
6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	33
6.1 Kehittämishankkeen esittely, perustelut, tehtävät ja tavoitteet	33
6.2 Hankkeen vaiheista ja menetelmistä	36
6.3 Yksilöhaastattelun perustelut	38
6.4 Yksilöhaastatteluiden toteutuksesta	41
7 TULOKSET, JOHTOPÄÄTÖKSET JA UUDET TOIMINTAMALLIT	43

7.1 Yksilöhaastatteluiden tuloksia	43
7.2 Kehittämistoimet haastatteluiden tulokset huomioiden	46
8 HANKKEEN ARVIOINTIA	51
8.1 Hankkeen etenemisen arviointia	51
8.2 Hankkeen myötä muuttuneiden asioiden arviointia	53
8.3 Hankkeesta saatujen kokemusten levittäminen	54
9 POHDINTAA	55
LÄHTEET	58

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupa
- Liite 2. Suostumus yksilöhaastatteluun
- Liite 3. Haastattelurunko
- Liite 4. Ohjelmaopas

KUVAT

Kuva 1. Turun vankila (Grönlund 2012a.)	26
---	----

KUVIOT

Kuvio 1. Rikosseuraamuslaitoksen strategia (Rikosseuraamuslaitos 2012b)	14
Kuvio 2. Vankilassa toteutettavia toimintoja. (Nurminen ym. 2008, 14.)	16
Kuvio 3. Muutoksen vaiheet	21
Kuvio 4. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitos 2013a)	25
Kuvio 5. Hankkeen etenemisen aikataulu	36
Kuvio 6. Kooste yksilöhaastatteluin kriteereistä.	41
Kuvio 7. Hankkeen aikaiset kehittämistoimet ohjelmatoimintaan liittyen.	49

KÄYTETYT LYHENTEET

AR	Antiriippuvuus®- inforyhmä, lyhyt päihdeasioita käsittelevä akkreditoitu motivointiohjelma.
ATT	Ajattelutaitoa työpaikalle. Akkreditoitu toimintaohjelma liittyen työelämävalmiuksien parantamiseen.
CS	Cognitive skills. Ongelma- ja ajattelutaitoja käsittelevä akkreditoitu toimintaohjelma.
KT	Kalterit taakse®. Päihde- ja rikoskierteen katkaisuun suunnattu akkreditoitu toimintaohjelma.
RANSU	Rangaistusajan suunnitelma
RISE	Rikosseuraamuslaitos
SUHA	Suuttumuksenhallinta. Suuttumuksenhallintaa käsittelevä akkreditoitu toimintaohjelma impulsiivisesta väkivallasta tuomituille vangeille.
OMA	Omaehtoisen muutoksen ohjelma. Pitkän väkivaltakierteen omaaville asiakkaille suunnattu akkreditoitu toimintaohjelma.
VKM	Viisi keskustelua muutoksesta-muutoksen mahdollisuus sinun näkökulmastasi. Lyhyt akkreditoitu motivointiohjelma.

1 JOHDANTO

Vankilassa tehtävä työ kuten koko rikosseuraamusala on kokenut melkoisen muutoksen sen toimintaa ohjaavan vankeuslain myötä, joka astui voimaan vuoden 2006 lokakuussa. Vankeuslain mukaan vankilassa toteutettavan toiminnan keskeisenä tavoitteena on lisätä vankien elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista sekä estää rikoksien teko vankeusaikana. Laki velvoittaa huomioimaan vangin ja hänen tilanteensa kokonaisvaltaisesti vangin ihmisarvoa kunnioittaen. Uusintarikollisuuden vähentämiseen vaikuttaminen on tärkeänä periaattena kaikessa vankien parissa tehtävässä työssä. Vankilassa tehtävä työ on haasteellista koska vankeustuomio ulkoistaa vangit normaalin yhteiskunnan arjesta. Samanaikaisesti vankeustuomion aikana tulisi kuitenkin lisätä vankien valmiuksia yhteiskuntaan integroitumiseen.

Jokainen vankilaan joutunut vanki vapautuu sieltä aikanaan. Se, mitä vankeusaikana tapahtuu ei siis ole yhdentekevää vaan sen tulisi olla aika, jolloin vanki, pysähtyy miettimään niitä asioita elämässään, jotka mahdollistaisivat jatkossa hänelle vankilasta vapaan elämän.

Vankilassa toteutettavat toimintaohjelmat ovat vakiintuneet osaksi vankiloiden kuntoutusta. Niiden tarkoituksena on aina rikosten uusimisen vähentäminen sekä muutokseen motivointi. Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla toteutetaan runsaasti rikosseuraamusalalle akkreditoituja eli hyväksytyjä toimintaohjelmia. Mikä niiden merkitys on vankeustuomioita suorittaville vangeille ja mitä mahdollisesti tulisi tehdä toisin? Mitä ja miten toimintoja tulisi vankien mielestä kehittää, jotta ne nykyistä paremmin vastaisivat vankeuslain asettamiin tavoitteisiin?

Tämän kehittämishankkeen yhtenä tarkoituksena oli saada Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla tuomiotaan suorittavien vankeusvankien ääni kuuluviin siitä, miten heidän mielestään asioita tulisi kehittää, jotta vankeuslain tavoitteet saavutettaisiin nykyistä paremmin heidän asuinosaastollaan. Heidän

näkemyksiään keräsin yksilöhaastattelun avuin, koska he ovat oman elämänsä ja tilanteensa parhaita asiantuntijoita, joten olisi ollut epäoikeudenmukaista kehittää toimintoja kuulematta myös heidän näkemyksiään asiasta.

Kehittämishankkeen pääasiallinen tarkoitus oli ennen kaikkea luoda uusia sekä kehittää nykyisiä toimintoja paremmin toimiviksi Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla. Vankien omakohtaiset kokemukset kuntouttavan työtoiminnan osaston ohjelmatoiminnasta nostivat esille kehittämistarpeita ja toimivat myös kehittämisen liikkeelle laittavana välineenä. Muina kehittämisen välineinä toimivat lukuiset yhteistyöpalaverit ja kehittämispäivät sekä sähköiset yhteydenpidot vaihtuvin kokoonpanoin työyhteisössämme, Turun vankilassa. Kehittämishanke mahdollistui ja eteni moniäänisen dialogin, eri toimijoiden osallisuuden ja sitoutumisen sekä moniammatillisen yhteistyön ja reflektion turvin.

Tätä opinnäytetyötä olen raportoinut siten, että alussa myös Rikosseuraamusalasta tietämätön lukija saisi kuvan Rikosseuraamuslaitoksesta instituutiona sekä kehittämishankkeen toimintaympäristöstä eli Turun vankilasta, sekä niiden toimintaa ohjaavista keskeisistä periaatteista. Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole avata lukijalle rikosseuraamusalan laajaa kokonaisuutta vaan työn painopiste on vahvasti vankilassa toteutettavassa ohjelmatoiminnassa ja siihen liittyvissä periaatteissa. Opinnäytetyön loppuosa käsittelee kehittämishanketta aina sen suunnittelusta toteutuksen kautta muuttuneisiin, kehitettyihin toimintatapoihin.

Haluan välittää suuren suuret kiitokset kaikille hankkeeseen osallistuneille tahoille, niin haastattelemilleni vangeille, työtovereilleni, lähiesimiehelleni sekä työni mentorille, Turun vankilan toiminnoista vastaavalle apulaisjohtajalle, joka myös antoi hankkeelle tarvittavat resurssit ja täten mahdollisti hankkeen toteutumisen. Kiitokset ansaitsevat myös perheenjäseneni, mieheni ja tyttäreni jotka ymmärtäväisesti suhtautuivat kirjavuoriin, jotka valtasivat kodistamme yhden huoneen. Kiitos heille myös siitä ymmärryksestä, jota he opiskeluitani kohtaan osoittivat lukkiutuessani yksinäni ajoittain kirjoittamaan tätä loppuraporttia.

2 VANKEUSLAKI RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN ARJESSA

Tässä opinnäytetyössä esitetyn kehittämishankkeen eettiset lähtökohdat ovat vahvasti sidoksissa sekä vankeuslaissa asetettuihin tavoitteisiin että rikosseuraamusalaa ohjaavan organisaation eli Rikosseuraamuslaitoksen arvoihin ja tavoitteisiin. Jotta on mahdollista ymmärtää kehittämishanketta on tässä kappaleessa esitelty nämä keskeiset lähtökohdat sekä avattu niiden sisältöä.

2.1 Vankeuden täytäntöönpanon tavoite ja vankien kohtelu

Vankeuslain ensimmäisen osan 2§:ssä sanotaan, että vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen vankeusaikana. 5 § taas velvoittaa siihen, että vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. (Vankeuslaki 23.9.2005/767)

Elämänhallinta määritellään usein voimavaroiksi, joiden turvin voi vaikuttaa omaan elämäänsä ja ympäristöönsä. Elämänhallinta jaetaan usein ulkoiseen ja sisäiseen elämänhallintaan. Ulkoisella elämänhallinnalla tarkoitetaan kulttuurissa ja yhteiskunnassa hyvinä pidettyjen asioiden hallintaa. Ihmisen sisäinen elämänhallinta voi kuitenkin ohjata elämää toisin ja ihmisen omakohtainen kokemus elämänhallinnasta saattaa poiketa muiden ihmisten näkemyksestä hyvästä elämänhallinnasta. Elämänhallintaan liitetään vahvasti hallinnan tunne, itseluottamus, itsetuntemus sekä autonomia eli itsemäärääminen. Mikäli ihminen ei pysty itse hallitsemaan omaa elämänsä kulkuaan, kokee hän muiden päättävän omista asioistaan ja täten myös muiden säätelevän elämäänsä. (Taruvuori 2010, 61-63, Vuoti 2012, 10.)

Vankilassa tehtävä työn tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan eli yhteiskuntaan integroitumista. Tällä tarkoitetaan syrjäytymisen vastaista työtä ja sen tulee kohdentua yli hallinnonrajojen, sosiaalipoliittiseksi yhteistyöksi vangin kotikunnan ja muiden toimijoiden kanssa, jotta pystytään rakentamaan yksilöllisiä, vapautuvan vangin tarpeisiin vastaavia toimivia palvelukokonaisuuksia. (Granfelt 2010, 131-136.)

Vankiluvut vaihtelevat ajanjaksoittain ja vuosittain. Toisinaan on nousukausia ja välillä määrätietoisien politiikan keinoin vankilukua on saatu alenemaan. Haave, että vuonna 2000 olisi vankeja ollut vain 2000 jäi toteutumatta. (Lappi-Seppälä 2007, 5.)

Vankilukumäärä kääntyi nousuun vuoden 1999 jälkeen. Vuonna 1999 kokonaisvankiluku oli 2743 ja vuonna 2005 luku oli noussut 42% kokonaisvankiluvun ollessa 3888. Vuonna 2006 vankiluvun kasvu pysähtyi, vankiluvun ollessa tuolloin 3778. Kokonaisvankiluku on jatkanut laskuaan vuosien 2007-2011 aikana. Vuonna 2011 vankeja oli 3262. (Lappi-Seppälä 2007, 10-11; Rikollisuustilanne 2011, 404.)

Viime vuonna eli vuonna 2012 vankiluvun lasku jatkui edelleen keskimääräisen vankiluvun ollessa 3236. Myös vankilasta vapautuneiden rikosten uusiminen vähentyi kolmen vuoden seurantajaksolla 46,2 prosenttiin kun se vuonna 2011 oli 49,8 prosentinä. (Toimintakertomus 2012, 2.)

Arvioiden mukaan vuonna 2016 vankeja olisi 3320, joista vankiloissa olisi 3090 vankia. (Arola- Järvi 2012b, 14.)

2.2 Rikosseuraamuslaitos, sen visio, tehtävät, tavoitteet ja arvot

1.1.2010 toimintansa on aloittanut uusi rikosseuraamusalan viranomainen, Rikosseuraamuslaitos, joka on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen. Organisaatiouudistuksen perimmäisenä tarkoituksena on ollut lisätä vaikuttavuutta ja

tuon organisaatiouudistuksen myötä Vankeinhoitolaitos, Kriminaalihuoltolaitos ja Rikosseuraamusvirasto sulautuivat yhteen muodostaen Rikosseuraamuslaitoksen. Rikosseuraamuslaitoksen visiona on tehdä vaikuttavaa, luotettavaa ja merkityksellistä työtä yhteiskunnan turvallisuuden hyväksi. (Rinki 2012)

Rikosseuraamuslaitoksen toimijoilla on yhteinen perustehtävä, rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Tässä tehtävässä alan virkamiehet huolehtivat rangaistusten lainmukaisesta ja turvallisesta täytäntöönpanosta. Lainmukaisuus merkitsee myös normaalisuuspäätteen noudattamista, jolla tarkoitetaan ettei suoritettavalla seuraamuksella tulisi olla itse rangaistuksesta seuraavia rajoitteita enemmän kerrannaisvaikutuksia tuomitun elämään. Tästä syystä rangaistusaika tukee suunnitella siten, että tuomittu voi kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Elämänhallintaa tukevien taitojen kehittämisellä tuomion aikana, parantuvat tuomitun mahdollisuudet rangaistuksen suoritettuaan sijoittua osaksi yhteiskuntaamme sen täysivaltaiseksi jäseneksi. (Rikosseuraamuslaitos 2012c)

Vankeuslaissa mainitun normaalisuuspäätteen mukaan vankilaolot on järjestettävä vastaamaan mahdollisuuksien mukaan yhteiskunnassa vallitsevia oloja. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset on otettava normalisuuspäätteen mukaisesti huomioon myös vankilan toiminnoissa. (Myhrberg 2007, 16.)

Vankilassa järjestettävässä koulutuksessa, työtoiminnassa ja terveydenhuollossa on seurattava yhteiskunnassa tapahtuvaa kehitystä ja pyrittävä mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan niitä laitosoiloihin. Vankien osallistumis- ja työvelvollisuus perustuu myös normaalisuuspäätteeseen sekä ajatukseen siitä, että rangaistusaika tulee hyödyntää siten että tuomitun mahdollisuudet selviytyä vapaudessa paranevat. (Mohell & Pajuoja 2006, 27, 93.)

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on myös huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta toteuttamalla laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää. Tavoitteena on myös vähentää uusintarikollisuutta ja pyrkiä katkaistamaan rikollisuutta ylläpitävä syrjäytyminen. (Rikosseuraamuslaitos 2012a)

Syrjäytymistä sanana ja siitä puhumista pidetään leimaavana, peräti loukkaavana. Saattaa myös olla, että syrjäytymistä ei ole ymmärretty oikein. Syrjäytyminen on yhteiskunnallinen ilmiö, joka vaikuttaa ihmisten elämässä ilmenemällä yksilön ja yhteiskunnan välisessä suhteessa. Syrjäytymistä ei pidetä toivottavana ja sitä halutaan torjua. Syrjäytyminen käsitteenä sai suomalaisessa keskustelussa alkunsa 1980-luvulla. Mutta miten määritellään syrjäytyminen? Ennen käsitteellä tarkoitettiin pääasiallisesti pitkäaikaistyöttömyyttä mutta nykyään käsite on laajentunut muillekin elämänalueille viitaten tänä päivänä kokonaisvaltaiseen huono-osaisuuden kasaantumiseen. Syrjäytyminen nähdään myös osallisuuden vastakohtana eli osattomuutena. (Hämäläinen 2002, 91–94.)

Toinen syrjäytymisen määritelmä on sivuun joutumista. Syrjäytyminen saattaa tapahtua nopeasti rajuna pudotuksena tai vähittäisenä sivuun joutumisena normaalina pidetyistä elämäntavoista. Olennaista syrjäytymistä määriteltäessä on se, että syrjäytyminen eli huono yhteiskunnallinen asema vakiintuu pidempiaikaiseksi olotilaksi. (Laine ym. 2010, 11-13.)

Yleisesti ottaen syrjäytyminen nähdään monitahoisena prosessina, jossa huono-osaisuus kasaantuu samoille henkilöille, ryhmille tai alueille. Sosiaalisen syrjäytymisen ja alttiuden tehdä rikoksia on todettu korreloivan eli olevan vaikutussuhteessa keskenään. Toisaalta syrjäytyminen on rikollisuuden syytä ja toisaalta on todettu että rikollisuus on syrjäytymisen syytä. Vähentämällä syrjäytymistä voidaan vähentää rikollisuutta ja päinvastoin rikollisuutta vähentämällä voidaan vähentää syrjäytymistä. Myös taloudellisen syrjäytymisen ja köyhyyden voidaan sanoa olevan rikollisuuden syitä. (Kivivuori 2009, 3-12.)

Ihmisarvon kunnioittaminen sekä oikeudenmukaisuus, ovat niitä arvoja, joihin myös Rikosseuraamuslaitos on toiminnassaan sitoutunut ja joita koko yhteiskunnassamme pidetään tärkeinä arvoina. Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävää työtä ohjaa myös käsitys ihmisen mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa. (Lindborg ym. 2012, 12; Mohell & Pajuoja 2006, 19.)

2.3 Rikosseuraamuslaitoksen strategia

Strategialla on monen monta määritelmää, mutta kuitenkin se ymmärretään menetelmiksi ja keinoiksi, joilla organisaation visio saavutetaan. Juha Näsi on lausunut strategiasta sangen osuvasti näin: ” Strategia on organisaation toiminnan juoni, sen tapahtumien punainen lanka.” Strategiassa pyritään siis kehittämään ja löytämään uusia toimintatapoja, joilla tyydyttää asiakkaiden tarpeita. Haasteena on löytää sellainen strategia, joka muuntaa yhteiskunnassa esiintyviä tarpeita kannattaviksi mahdollisuuksiksi. Julkishallinnollisen toimintatavan mukaan toimivan organisaation on omassa strategiassaan pyrittävä löytämään osuvia keinoja oman perustehtävän toteuttamiseen. (Lindroos & Lohivesi 2004, 26–28.)

Yhtä tärkeää kuin keksiä uusi, toimiva strategia vision saavuttamiseksi, on saada strategia toimimaan käytännössä, organisaation arjessa. Jotta tässä onnistutaan edellyttää se avointa kommunikointia ja sitoutumista. Sillä strategia voi onnistua vain ja ainoastaan kommunikoinnilla ja sitouttamalla erilaisten toimenpiteiden kautta (Kontio, 2010.)

Strategiassa tulee olla katse tulevaisuuteen koska se on vahvasti yhteyksissä organisaation visioon. Tästä syystä strategisessa suunnittelussa on huomioitava myös, että organisaatiolla on todelliset resurssit ja kyvyt edetä strategian mukaisesti. (Lecklin 2006, 45–46.)

Rikosseuraamuslaitoksella on uusi strategia toimintakaudelle 2011–2020. Strategiassa on kuvattu Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävä, arvot, visio sekä keskeiset tavoitteet. Parhaiten Rikosseuraamuslaitoksen strategia avautuu alla olevan kuvion avulla, josta ilmenee Rikosseuraamuslaitoksen visio, toiminnan keskeiset tavoitteet, perustehtävä sekä toimintaa ohjaavat arvot. (Rinki 2012.)

Kuvio 1. Rikosseuraamuslaitoksen strategia (Rikosseuraamuslaitos 2012b)

2.4 Yksilöllinen rangaistusajansuunnitelma eli Ransu

Vankeuslain neljännen luvun 6 § edellyttää, että jokaiselle vangille on laadittava yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapautumista ja ehdonalaista vapautta varten. Rangaistusajan suunnitelma pitää sisälleen muun muassa suunnitelman rangaistuksen aikaisesta toiminnasta. (Vankeuslaki 23.9.2005/767)

Vankeustuomion täytäntöönpanon tavoitteena on rikoksettoman elämäntavan tukeminen edistämällä vangin elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista sekä estää rikosten tekeminen rangaistuksen aikana. Jotta näihin päämääriin päästäisiin, on luotu yksilöllinen rangaistusajansuunnitelma, jossa arvioidaan vangin riskejä, tarpeita ja edellytyksiä. Elämänhallinta lisäävinä keinoina pidetään mm. sopivaa työtä ja koulutusta, uusintarikollisuuteen vaikuttavia ohjelmia sekä vangin perheyhteyksien tukemista. (Myhrberg 2007, 13.)

Rangaistusajan suunnitelman laatii Arviointikeskus. Rangaistusajansuunnitelmaan asetettujen tavoitteiden ja vankilassa toteutettavien toimintojen tulisi kohdata vankeusaikana, jotta siitä tulisi suunnitelmallinen ja vaikuttava prosessinomaisesti etenevä ajanjakso. Suunnitelmaa tarkennetaan ja toteutetaan siinä vankilassa, jossa vanki on sijoitettuna. (Mohell & Pajuoja 2006, 67–69; Nurminen ym. 2008, 4.)

Arviointikeskus ei kuulu vankilan organisatioon vaan on itsenäinen organisaatio, joka vastaa vankien turvallisuus- ja toimintatarpeen arvioinnista, vankeusajan suunnittelusta sekä vastaa vankien sijoittelusta. (Arola-Järvi 2012a, 23.)

3 OHJELMATOIMINTA KUNTOUTUKSEN MUOTONA

Kehittämishanke liittyy vahvasti vankilassa ja erityisesti Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla järjestettävään ohjelmatoimintaan. Tässä luvussa avataan rikosseuraamusalan ohjelmatoimintaan liittyviä keskeisiä periaatteita ja menetelmiä ja tavoitteita, joihin ohjelmatoiminnalla pyritään.

3.1 Tuomion aikaisella ohjelmatoiminnalla uusintarikollisuuden ehkäisyyn

Toimintoja/keinoja tavoitteisiin pääsemiseksi on monia

Kuvio 2. Vankilassa toteutettavia toimintoja. (Nurminen ym. 2008, 14.)

Vankilassa järjestettävien toimintojen tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan sekä vaikuttaa alentavasti rikoksien uusimiskäytännön. Vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään edistetään tuomion aikana niin työtoiminnan, koulutuksen, ohjelmatoiminnan, yksilötyön tai muun kuntoutuksen avulla. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

Ohjelmatoiminta on vakiintunut niin Suomessa kuin kansainvälisesti yhdeksi niistä menetelmistä, joilla pyritään vaikuttamaan vähentävästi uusintarikollisuuteen ja rikollisesta elämäntavasta irrottautumiseen. Päihdeongelmallisille suunnattuja päihdeohjelmia toteutetaan eniten. Myös tiettyyn rikokseen, esimerkiksi väkivalta- tai seksuaalirikokseen syyllistyneille tarkoitettuja ohjelmia toteutetaan rikosten uusimisen estämiseksi. Ohjelmatoimintaa Suomessa on pyritty kehittämään kansainvälisten suositusten mukaisesti ohjelmatoiminnassa tapahtuneen kehityksen mukaan, jota seurataan tiiviisti. (Rikosseuraamuslaitos 2013c)

Rikosseuraamusalalla toteutettavien ohjelmien synty liittyy kiinteästi kansainväliseen What works eli mikä toimii-keskusteluun. Suomessa kuntouttavia ohjelmia on käytetty rikosseuraamusalalla 90-luvulta alkaen. Ohjelmat perustuvat kognitiivis-behavioraaliseen teoriaan korostaen dialogista vuorovaikutusta, osallistujien omien ajatusten ja tunteiden tunnistamisen merkitystä sekä heidän ajattelun ja toiminnan välisen seurausten arviointia. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 4.)

Vankilassa toteutettavat toimintaohjelmat ovat pääsääntöisesti kognitiivisia ohjelmia ja niissä vaikutetaan vankien ajatteluun, vuorovaikutukseen sekä sosiaalisiin taitoihin. Ohjelmissa korostetaan vankien omaa vastuuta käyttäytymisestään. Lisäksi ohjelmat soveltuvat vankiloiden strukturoituihin oloihin ja ovat helpommin toteutettavissa laadittujen ohjelmakäsikirjojen ansiosta. (Haapasalo 2008, 250-253.)

Kognitiivis-behavioraalisessa lähestymistavassa on keskiössä pyrkimys ajattelu- ja käyttäytymismallien muutoksen tukeminen. Yhtä tärkeää kuin oppia käyttäytymiseen liittyviä uusia taitoja on myös oman ajatteluprosessin oppiminen. Kognitiivis-behavioraalisessa lähestymistavassa uskotaan ongelmakeskeisyyden sijaan asiakkaan ja muutoksen voimaan ja kohdataan asiakas tasavertaisena. Kognitiivis-behavioraalisessa ohjausotteessa hyödynnetään monenlaisia tekniikoita kuten esimerkiksi erilaisia tehtäviä ja harjoitteita, rentoutumisharjoituksia sekä itsearviointia (McLeod 2003, 122-154.)

Uusintarikollisuuteen vaikuttaessa, on kognitiivis-behavioraalisen lähestymistavan todettu olevan tehokkain ja vaikuttavin. Jotta saadaan aikaan pysyviä käyttäytymismuutoksia, on uusien käyttäytymismallien harjoittelu tärkeää. Asiakkaiden osallistumismotivaatiota pyritään lisäämään juuri erilaisten työmenetelmien käytöllä ja harjoittelulla. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 7.)

Ohjelmissa ei ole kyse terapiasta kuten ei myöskään vapaamuotoisesta keskustelusta vaan eri tarkoitukseen ja ongelmiin keskittyvästä strukturoidusta tavasta työskennellä. Ohjelmien keskeinen tavoite on uusintarikollisuuteen vaikuttami-

nen, joka on ollut koko rikosseuraamusalan keskeinen tavoite 1990-luvun lopulta alkaen. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 4.)

Ohjelmat voidaan jakaa motivointi- ja vaikuttavuusohjelmiin. Ennen niiden laajamittaista käyttöönottoa ne hyväksytään aina akkreditointimenettelyssä. Motivointiohjelmat ovat kestoaltaan lyhytkestoisia ja niiden tarkoituksena on herättää, lisätä ja ylläpitää muutosmotivaatiota. Motivointiohjelmia toteutetaan sekä yksilö- että ryhmämuotoisena. Motivointiohjelmien tarkoituksena on herättää osallistujia tunnistamaan käytöksestään seuranneita ongelmia, kyseenalaistamaan omaa elämäntilannettaan ja muutokseen motivointi. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 5.)

Vaikuttavuusohjelmat ovat sen sijaan intensiivisiä, pitkäkestoisia ja ne ovat suunnattu keskikorkean tai korkean uusimisriskin omaaville asiakkaille. Vaikuttavuusohjelmat toteutetaan pääsääntöisesti ryhmämuotoisena ryhmän kokemuksellisuutta ja ryhmädynamiikkaa hyödyntäen. Vaikuttavuusohjelmien avulla pyritään vaikuttamaan rikoksien taustalla olevin ajattelu- ja käyttäytymismalleihin ja saamaan asiakas niistä tietoiseksi sekä kehittämään niiden tilalle uusia ajattelu- ja käyttäytymismalleja, jotka tukevat rikoksetonta elämäntapaa. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 5.)

3.2 Kriminogeeniset tekijät

Rikollisuuteen vaikuttaminen herättää usein monenlaisia kysymyksiä. Keskeisin niistä on se, että voiko rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaa? Jos rikollisuutta kuitenkin tarkastellaan ihmisen käyttäytymisenä, niin eikö siihen silloin voi vaikuttaa samanlaisesti kuin muuhun haitalliseen toimintaan. Eikö siis ihmisen käyttäytymiseen voi vaikuttaa? Lopullista ja ainoaa oikeaa teoriaa ja menetelmää rikollisuuteen vaikuttamiseksi ei koskaan vielä ole saavutettu ja tuskin koskaan tullaan edes saavuttamaan. (Laine 2007, 190 – 191, 375.)

Asiat, jotka aiheuttavat, vaikuttavat tai ylläpitävät rikollista käyttäytymistä kutsutaan kriminogeenisiksi tekijöiksi. Merkittävimpiä kriminogeenisiä tekijöitä ovat:

epäsosiaaliset ja rikosmyönteiset arvot, asenteet ja uskomukset, rikosmyönteinen kaveripiiri, perhetausta, päihteiden käyttö, persoonallisuuden piirteet ja temperamentti, vähäinen koulutus ja työkokemus sekä yhteiskuntavastaisuus. (Andrews & Bonta 2007; Montiuk 2003, 20-21.)

Riskitekijät, jotka lisäävät rikollisen käyttäytymisen todennäköisyyttä eli krimonogeeniset tekijät voidaan tutkimustietoon nojaten jakaa neljään keskeiseen riskitekijään, jotka ovat: rikosmyönteinen, antisosiaalinen ajattelu, rikosmyönteinen, antisosiaalinen lähipiiri, rikollisen, antisosiaalisen käyttäytymisen historia sekä antisosiaaliset persoonallisuuden ja temperamenttipiirteet. (Arola-Järvi 2012a, 30.)

Lisäksi kriminogeeniset tekijät voidaan jakaa sekä staattisiin eli muuttumattomiin että dynaamisiin eli muuttuviin tekijöihin. Staattisiin riskitekijöihin ei voida vaikuttaa mutta niiden avulla voidaan ennustaa rikoksen uusimisen todennäköisyyttä pitkällä aikavälillä. Ikä, tekijän sukupuoli, rikoshistoria sekä karkaamiset laitoksista ovat esimerkkejä staattisista riskitekijöistä. (Nurminen ym. 2008, 10.)

Dynaamiset riskitekijät ovat muuttuvia ja niihin voidaan pääsääntöisesti vaikuttaa erilaisin interventioin eli väliintuloin. Esimerkiksi rikosmyönteinen ajattelutapa, asenteet, päihteiden käyttö, käyttäytymisen impulsiivisuus ja rikosmyönteinen kaveripiiri ovat dynaamisia riskitekijöitä. Dynaamiset riskitekijät voidaan edelleen jakaa sekä vakaisiin että akuutteihin riskitekijöihin. Erona näillä on se, että vakaat dynaamiset riskitekijät ovat pitkäaikaisia, rikollista käyttäytymistä ylläpitäviä tekijöitä. Akuutit dynaamiset riskitekijät puolestaan ovat tilannesidonnaisia ja lyhytkestoisia, jotka laukaisevat rikollisen käyttäytymisen. Esimerkkinä akuuteista riskitekijöistä voisi mainita erilaiset ajatukset, tunnetilat, päihtymystilan tai tietyt tilanteet. (Nurminen ym. 2008, 10.)

3.3 Riski-, tarve- ja kohdentamisperiaate

Uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi suunnattu, vaikuttava työ tulee rakentaa kolmen pääperiaatteen mukaan, jotka ovat: riskiperiaate, tarve ja kohdentamis-

periaate sekä vastaavuusperiaate. (Nurminen ym. 2008, 9; Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 6; Arola-Järvi 2012a, 33.)

Riskiperiaatteen mukaan työ tulee kohdentaa niille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Vankilassa käytettyjen työmenetelmien intensiivisyyden ja vangin arvioidun uusimisriskin tulee vastata toisiaan. Liian intensiivinen puuttuminen voi vaikuttaa haitallisesti vähäisen uusimisriskin omaavan vangin tilanteeseen tai jopa lisätä uusimisriskiä. (Arola- Järvi 2012a, 33; Tyni & Blomster 2012, 623.)

Toisin sanoen riskiperiaatteen mukaan matalan uusimisriskin omaaville vangeille suunnataan intensiivisyydeltään vähemmän intensiivisiä työskentelymenetelmiä ja korkeamman uusimisriskin omaaville vangeille suunnataan enemmän intensiivisiä työskentelymenetelmiä. (Lavikkala & Linderborg 2011, 96.)

Tarve- ja kohdentamisperiaatteen mukaan vankilassa tehtävä työ tulee kohdentaa rikolliseen käyttäytymiseen yhteydessä oleviin tekijöihin. Uusintarikollisuuden vähentämisen saavuttamiseksi on tunnistettava muutostarve vangin tilanteessa. Kriminogeeniset ja ei-kriminogeeniset tekijät tulee erottaa toisistaan ja keskittyä siihen merkittävimpään kriminogeeniseen tekijään, joka on osaltaan vaikuttamassa rikoksen uusimiseen. (Arola-Järvi 2012a, 34.)

Vastaavuusperiaatteen mukaisesti työmenetelmien ja keinojen tulee olla yhteensopivia vangin omien ominaisuuksien kanssa. Toiminnan kohteen sijasta vangin itsensä tulee olla aktiivinen toimija, koska osallistavat ja aktiiviset menetelmät on todettu vastaavan vankien tarpeisiin. Koska yksi ja sama työmenetelmä ei sovi kaikille vangeille, on arviointivaiheessa otettava myös kantaa siihen mikä on vangin kannalta toimivin menetelmä juuri kyseiselle vangille, jotta voidaan jokaiselle löytää ja tarpeen niin vaatiessa laatia vangin tarpeisiin toimivin kokonaisuus. (Lavikkala & Linderborg 2011, 96; Arola-Järvi 2012a, 34.)

Näiden periaatteiden lisäksi on todettu, että kognitiivis-behavioraalisen lähestymistavan omaavat työskentelymenetelmät ovat olleet lupaavimpia työskennellessä rikostaustaisten asiakkaiden kanssa. (Lavikkala & Linderborg 2011, 96.)

3.4 GLM eli hyvän elämän malli

Hyvän elämän malli (Good lives model of Rehabilitation, GLM) on Wardin ja Marunan kehittämä kuntoutusmalli rikoksentekijöille. Se käyttää hyväkseen edellä mainitun riski-, tarve- ja vastaanottavuusperiaatteen-mallin vahvuuksiin keskittyen kuitenkin enemmän vangin omaan muutosmotivaatioon, hänen tulevaisuuden tavoitteisiin sekä vahvuuksiin että vangin ja hänen kanssaan työskentelevän työntekijän väliseen vuorovaikutukseen. (Lavikkala & Linderborg 2011, 126 – 129.)

Ward & Maruna (2008) esittävät näkemyksiään hyvästä elämästä, jota ihmiset tavoittelevat elämässään. Malli pitää sisällään 10 tavoiteltavaa osa-aluetta , jotka ovat: terveys ja fyysinen toiminta, tieto, hallinnan kokemukset, autonomia ja itsemäärääminen, sisäinen rauha, yhteenkuuluvuus, yhteisöllisyys, henkisyys, onnellisuus sekä luovuus. (Ward & Maruna 2008, 113.)

3.5 Transteoreettinen muutosmalli eli muutoksen vaihemalli

Kuvio 3. Muutoksen vaiheet

James Prochaska ja Carlo DiClemenente ovat kehittäneet transteoreettiseen muutosvaihemallin, joka jakaa muutoksen eri vaiheisiin. Transteoreettisessa muutosmallin turvin pystytään soveltamaan ja kehittämään paremmin interventiota eli väliintuloja, jotka helpottavat ei-toivottujen käyttäytymismallien muuttamista. (Koski-Jännes & Riittinen 2008, 28-30.)

Muutoksen vaihemalli on alun perin kehitetty kuvaamaan riippuvuudesta eli addiktiosta irtaantumista. Sitä voi kuitenkin soveltaa kaikkiin muihin muutoksiin, joihin käyttäytymisessä pyritään. Vaihemallin mukaan muutos etenee tiettyjen vaiheiden mukaisesti, jotka ovat ennakoitavissa. Esiharkinta vaiheessa vanki itse ei tunnista omaa muutostarvetta tai muutos ei vain kiinnosta häntä. Tässä vaiheessa työntekijän tulee antaa puolueetonta tietoa käyttäytymisen riskeistä, kertoa omista havainnoistaan sekä pyrkiä yhteistyöhön vangin kanssa. (Koski-Jännes & Riittinen 2008, 31; Arola-Järvi 2012a, 54-55.)

Muutos käynnistyy varsinaisesti harkintavaiheessa, jossa vangin tietoisuus ongelmasta lisääntyy ja hänelle itselleen syntyy tarve tehdä jotain ongelmalleen. Tämä vaihe on vangille ristiriitainen ja hän on muutoksen suhteen epävarma. Tässä vaiheessa hänen tiedonhalunsa lisääntyy ja puhuu muutoksen mahdollisuudesta. Työntekijän tulee hyväksyä ristiriitaisuus eli ambivalenssi ja kertoa muutoksen mahdollisuuksista ja ennen kaikkea kuunnella vangin mielipiteitä ja muuttuvia tuntemuksia muutokseen liittyen. (Arola-Järvi 2012a, 54-55.)

Muutoksen päätösvaiheeseen siirtyessä vanki on tehnyt päätöksen muutokseen ryhtymisestä ja suunnittelee sen toteutusta sekä kokeilee uusia toimintamalleja. Työntekijän tulee tuolloin motivoida vankia sekä luoda uskoa muutoksen mahdollisuuteen. Tässä vaiheessa työntekijän tulee auttaa vankia määrittelemään tavoitteita muutoksen suhteen ja auttaa häntä löytämään keinoja muutoksen toteuttamiselle sekä käytännön esteiden poistamiselle. (Arola-Järvi 2012a, 54-55.)

Toimintavaiheessa vanki toimii asetettujen tavoitteiden mukaisesti eli toisin sanoen ryhtyy sanoista tekoihin. Työntekijän tulee tässä vaiheessa kannustaa,

tukea ja antaa palautetta. Hyvin tärkeää on myös käsitellä vangin kanssa muutoksen liittyviä pelkoja ja epävarmuutta. (Arola-Järvi 2012a, 54-55.)

Muutoksen vakiintuessa osaksi vangin elämää, puhutaan muutoksen ylläpito-vaiheesta. Tuolloin vanki oppii kestämään vastoinikäymisiä eivätkä pettymykset aiheuta muutoksesta luopumista. Työntekijän tulee tässä vaiheessa auttaa vankia tunnistamaan ja ennakoimaan hänen riskitilanteita. (Arola-Järvi 2012a, 54-55.)

Retkahdus eli paluu aiempaan käyttäytymismalliin nähdään osana muutosprosessia, joka voi tapahtua muutoksen missä vaiheessa tahansa. Tuolloin vangin omat voimavarat eivät riitä muutoksen jatkamiseen ja vangit ovat usein hyvin pettyneitä tapahtuneesta retkahduksesta. Työntekijältä edellytetään tuolloin vangin motivointia muutokseen uudelleen sitoutumiseen sekä kykyä käsitellä tapahtunutta retkahdusta vangin kanssa. Retkahdusta käsittelemällä vanki voi oppia, että jotkut asetetuista tavoitteista olivat epärealistisia tai että menetelmät, joita hän käytti muutospyrkimyksissään olivat olleet tehottomia. Retkahdusta käsittelemällä vanki voi myös huomata, että tietyt ympäristöt ovat hänelle riskitekijöitä eivätkä tue hänen muutospyrkimyksiään. (Koski-Jännes & Riittinen 2008, 33; Arola-Järvi 2012a, 54-55.)

3.6 Motivoiva haastattelu

Motivoiva haastattelu on asiakaslähtöinen menetelmä, jolla lisätään vangin sisäistä muutosmotivaatiota tutkimalla ja selvittämällä muutokseen liittyvää ambivalenssia eli ristiriitaa. Motivoivan haastattelun on todettu virittävän ja edistävän muutosta. Motivoivan haastattelun tavoitteena on auttaa vankia ratkaisemaan sellaisia motiiviristiriitoja, jotka ehkäisevät myönteisiä käyttäytymismuutoksia. Sitoutuakseen muutokseen on ristiriitaa pyrittävä tarkastelemaan siten, että vaaka kallistuu muutosta vastustavalta puolelta sitä puoltavalle puolelle. Olen-naista motivoivassa haastattelussa on saada vangit itsensä oman asiansa ajajaksi ja saada hänet pohtimaan tilaansa, tunnistamaan muutoksen edut ja te-

kemään päätöksiä omalta pohjaltaan, ei ainoastaan muiden painostuksesta tai muita miellyttääkseen. (Koski-Jännes & Riittinen 2008, 41-61.)

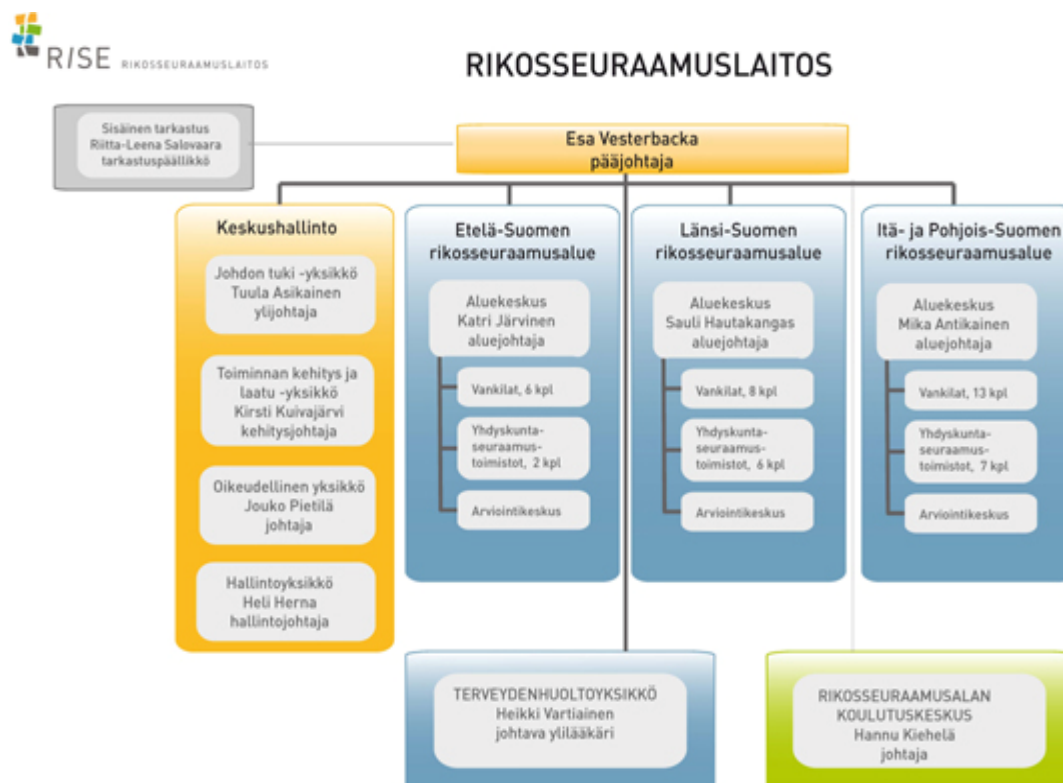
Motivoivan haastattelun viisi keskeistä osatekijää ovat: asiakasta kohtaan ilmaistava empatia, perspektiivin eli näkökannan laajentaminen, vastaväitteiden välttäminen, vastarintaan mukautuminen sekä asiakkaan oman toimintakyvyn tukeminen. Motivoivan haastattelun keinoin suoritettava keskustelu on asiakasta voimavaraistavaa valinnanvapautta korostava menetelmä. Asiakkaan saadessa itse valita haluaako hän muutosta tai ei, on muutoshalukkuus todennäköisempää kuin muutokseen houkuttelu tai painostaminen. (Haapasalo 2008, 246-247.)

4 TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ TURUN VANKILA

Kehittämishanke toteutettiin Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla. Tässä luvussa esitellään Turun vankila osana sen taustaorganisaatiota eli Rikosseuraamuslaitosta, esitellään hankkeen toimintaympäristöä eli kuntouttavan työtoiminnan osastoja sekä toimintoja, joita Turun vankilassa toteutetaan ja joihin se on sitoutunut.

4.1 Turun vankila Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiossa

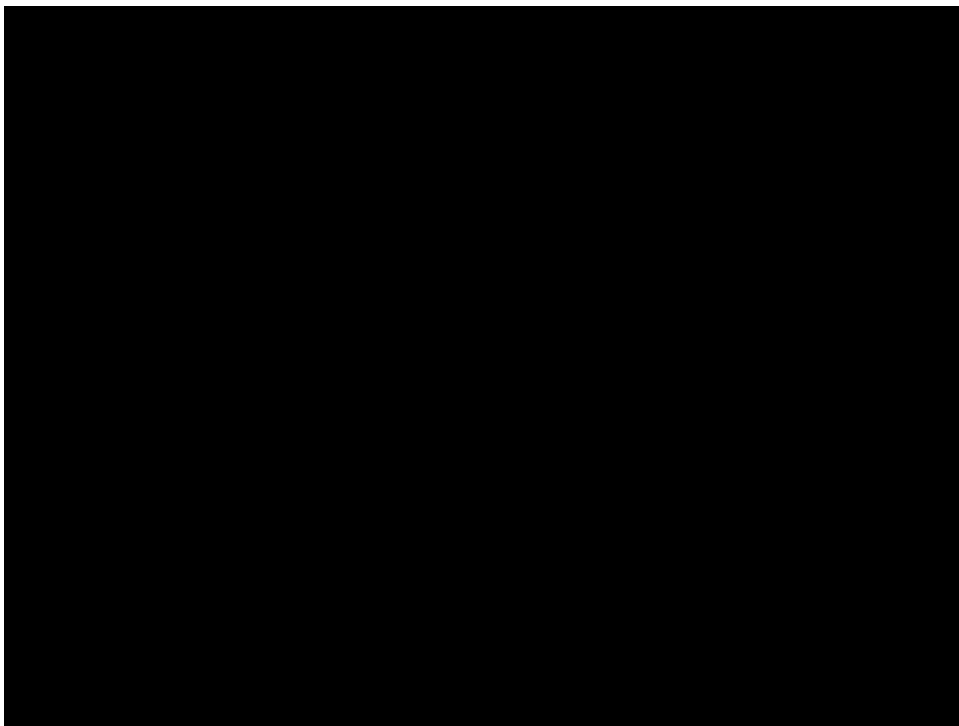
Kuvio 4. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitos 2013a)

Uuden organisaatiomuutoksen jälkeen Suomi on jaettu kolmeen eri rikosseuraamusalueeseen, joissa jokaisessa on vankiloita, yhdyskuntaseuraamustoimistoja sekä arviointikeskus. Turun vankila kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen ja alueen sisällä vankilat tekevät tiivistä yhteistyötä oman alueensa arviointikeskuksen että yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2013)

4.2 Kakolan perinne jatkuu Saramäessä

Turun vankila on muuttanut Kakolanmäeltä uusiin tiloihin Turun Saramäkeen ja aloittanut siellä toimintansa syyskuussa 2007. Paikkoja vankilassa on 255 vangille. Sinne sijoitetaan tutkintavankeja, vankeusvankeja ensikertalaisista elin-

kautisiin sekä lisäksi sakkovankeja. Keskivankiluku Turun vankilassa vuonna 2009 oli 368. (Grönlund 2012a)

Kuva 1. Turun vankila (Grönlund 2012a.)

Turun vankilassa on kaksi varsinaista sellirakennusta, jossa on yhteensä 7 kerrosta ja lähes kaksikymmentä eri osastoa. Juuri osastointi on Turun vankilan vahvuus, sillä osastoinnin avulla pystytään luomaan vangeille turvallinen ja myös kuntoutuksen mahdollistava vankeusaika. Osastoinnin ansiosta myös järjestyshäiriöt ja päihteiden käyttö on huomattavasti vähentynyt Kakolan aikakauteen verrattuna. (Grönlund 2012a.)

Turun vankila luokitellaan osittain sekä S3 sekä S2-turvatason vankilaksi. Tämä luokitus kuuluu vankiloille, joiden valvonnan intensiivisyys on korkein mahdollinen. Tämän turvatason vankiloissa on mm.varmuusosasto, jossa on sijoitettuna sellaisia vankeja, jotka ovat olleet vaaraksi muille vangeille tai henkilökunnalle,

suunnittelevat tai ovat olleet mukana vankilakapinoissa tai ovat merkittävässä, johtavassa asemassa jossakin jengissä. (Arola-Järvi 2012b ; Grönlund 2012a.)

Turun vankilaan ei tule sijoittaa sellaisia lyhyttä rangaistusta suorittavia vankeja, jotka eivät tarvitse korkeaa turvallisuustasoa. Näille vangeille on pyrittävä löytämään muu sijoituspaikka yhteistyössä arviointikeskuksen ja muiden vankiloiden kanssa. (Grönlund 2012b, 3.)

4.3 Toimintaa Turun vankilassa

Turun vankila on uudenaikainen ja sangen monipuolinen kokonaisuus, joka kattaa lähes kaiken Suomen vankiloissa toteutettavan toiminnan kuten myös eri vankityypit sakkovangeista elinkautisvankeihin. (Grönlund 2012a.)

Vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla vangeilla on mahdollisuus työskennellä monilla verstailla. Turun vankilassa on kaikkiaan 6 eri työverstasta, jotka ovat sitomo, verhoomo, konepuuverstas, kasaos, pintakäsittely ja metalliverstas. (Grönlund 2012a.)

Turun vankilassa on mahdollista opiskella oppisopimuskoulutuksena mm. puu- ja metallialan perustutkintoja. Lisäksi voi suorittaa peruskoulun ja lukion kursseja. Jotkut vangeista suorittavat myös yliopiston opintoja vankeusaikanaan. Lisäksi toteutetaan yhteistyössä Bovalius ammattiopiston kanssa kuuden hengen vankiryhmälle valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta, josta käytetään nimeä Valma. (Grönlund 2012a.)

4.4 Kuntouttavan työtoiminnan osastot

Turun vankilan osastokerrokset 103-2 sekä 103-3 muodostavat Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osaston toimien myös vankilan suurimpana osastona. Kyseisille osastoille sijoitetaan miesvankeja, joiden toimintavelvoitteena on osallistua laitoksessa järjestettävään kuntouttavaan työtoimintaan. Vankeusran-

gaistukset osastoille sijoitettujen vankeusvankien osalta vaihtelevat läpi koko rangaistusasteikon, lyhyistä rangaistuksista elinkautisiin. Päärikosnimikkeet vaihtelevat yhtä laajasti kuin täytäntöönpanutujen tuomioiden pituudet. (Grönlund 2012b, 9-12.)

Kuntouttavan työtoiminnan osastoilla vankien pääasiallisena toimintamuotona on jo osaston nimenkin mukaisesti osallistuminen työtoimintaan. Työtoiminta on vahvasti kuntoutuspainotteista työtoimintaa eikä siis tuotannollista työtoimintaa. Kuntouttavan työtoiminnan avulla pyritään vastaamaan osastolla asuvien vankien Rangaistusajan suunnitelmien tavoitteisiin. Vankien tilanteen, osaamisen ja kunnon sekä motivaation merkittävien vaihteluiden vuoksi, työliikkeen on pyrittävä tarjoamaan osaston vangeille työtehtäviä, joihin he kokonaistilanteensa huomioiden voivat osallistua. Toisille vangeille työtoimintaan osallistuminen merkitsee elämän ”normaalirutiinien” oppimista kuten sopeutumista vuorokausirytmiiin ja toisille työtoiminta merkitsee omien työvalmiuksien kehittämistä tai niiden ylläpitämistä. (Saarinen 2009, 1-2.)

Kuntouttavan työtoiminnan osastoilla on kaikkiaan 65 selliä ja enimmäisvankiluku on 89 vankia. Kuntouttavan työtoiminnan osastoilla on tarjolla säännöllisesti myös runsas rikosseuraamusalalle akkreditoitujen eli hyväksytyjen toimintaohjelmien tarjonta. Kuntouttavan työtoiminnan osastolla järjestetään säännöllisesti VKM-, AR-, KT- ja SUHA –ohjelmia ja tarpeen vaatiessa myös muita ohjelmia kuten CS-, ATT-, OMA-ohjelmia. (Grönlund 2012b, 9-13.)

4.5 Turun vankila on sitoutunut Turun alueen YRE-toimintaan

Yhteistyössä rikoksettomaan elämään oli alkujaan poikkihallinnollinen hanke, joka sai alkunsa 2000-luvun taitteessa, ja joka toteutettiin 7 eri paikkakunnalla, Turku mukaan lukien. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää palveluketjuja, jotka katkaisivat asiakkaiden syrjäytymiskiirteen sekä vähentäisi heidän uusintarikollisuutta. Hankkeen loppuraportti on kirjoitettu vuonna 2005 ja tuon jälkeen Turun Yre-toiminta loppui hiljalleen. (Rikosseuraamusvirasto 2005.)

Turkuun uudelleen vuonna 2010 herätetyn Yre-toiminnan tarkoituksena on rakentaa eri tahojen kanssa palvelukokonaisuutta, joka mahdollistaa rikoksentekijän elämänmuutoksen ja integroitumisen yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. Edelleen Yre-toiminnan tarkoituksena on alkuperäisen hankkeen mukaisesti lisätä keskeisten palvelutuottajien ja hallinnonalojen tietoisuutta toistensa toimintatavoista ja – malleista sekä lisätä tietoisuutta yhteisten asiakkaiden elämänhallinnan ja rikoksettoman elämän kannalta keskeisistä palveluista ja niiden kehittämistarpeista. Lisäksi toiminnan tarkoituksena on lisätä yhteistyötä yli hallinnonrajojen asiakkaan jatkopolkujen ja palvelukokonaisuuksien mahdollistamiseksi esimerkiksi saattaen-vaihtaen periaatteen mukaisesti. (Yre 2011-2012.)

Turun vankila on sitoutunut toiminnassaan olemaan aktiivisesti mukana Turun alueen Yre-toiminnassa. Turun vankilasta on laaja edustus Yre-hankkeen tapaamisissa ja laitoksen johto on antanut toimintaan osallistumiselle resursseja. Toiminta koetaan osaksi vaikuttavaa ja laadukasta vapauttamistyötä. (Grönlund 2012b, 7.)

Ei ole olemassa kaikille sopivia, yhden koon keinoja uusintarikollisuuden vaikuttamiseksi. Juuri tämän vuoksi on ilmeistä, että vankien tilanteet ovat ainutkertaisia ja meillä on oltava tietoa niistä tahoista, jotka voivat olla apuna juuri tämän kyseisen rikosseuraamusasiakkaan tilanteessa sen jälkeen kun portti sulkeutuu hänen selkänsä takana vapautumispäivänä. Teorian sijasta rikosseuraamusalan asiakkaat tarvitsevat toimivia käytäntöjä. Tähän haasteeseen Yre-toiminta on oiva työväline ja tavoitteellisen toiminnan mahdollistaja. (Lavikkala & Linderborg 2011, 9,134)

5 KEHITTÄMISHANKE

KEHITTÄMISTOIMINNAN

NÄKÖKULMASTA

Tässä luvussa kehittämishanketta on lähestytty kehittämistoimintaan keskittyvän kirjallisuuden näkökulmasta eli haettu kehittämishankkeen teoreettisia lähtökohtia. Kehittämistyötä käsittelevästä kirjallisuudesta on nostettu esiin niitä asioita, joita Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnassa osastoilla toteutetun hankkeen aikana pidettiin tärkeänä ja joiden mukaan hanketta vietiin eteenpäin.

5.1 Yhdessä osallistuen tavoitteelliseen muutokseen eli kehittämiseen

Tutkimuksellisella kehittämistoiminnalla on kolme eri näkökulmaa, jotka yhdessä määrittävät käsitystä kehittämistoiminnasta. Nämä kolme näkökulmaa ovat prosessinäkökulma, toimijoiden osallistumisen näkökulma sekä tiedontuotannon näkökulma. (Toikko & Rantanen 2009, 9-11.)

Kehittämistoiminta tähtää muutokseen ja täten tavoitteellisuus on kehittämisen keskeinen elementti. Muutos pyrkii vaikuttamaan tulevaisuuteen ja tarkoituksena on oppia menneestä, jolloin asiat voivat muuttua määrällisesti, laadullisesti tai rakenteellisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Kehittämistoiminnalla on viisi keskeistä tehtävää, joista ensimmäinen on perustelu, jossa toiminnan lähtökohdat on määritelty. Kehittämistoiminnan organisointi taas perustuu kehittämistoiminnan hyväksyntään ja virallistamiseen. Kehittämistoiminnan toteutus muodostuu ideoinnista, priorisoinnista, kokeilusta ja mallintamisesta. Toteutuksessa on loppujen lopuksi kysymys siitä, miten asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Kehittämistoiminnan arvioinnin tehtävänä on mm. suunnata kehittämistoiminnan prosessia ja tuottaa tietoa kehitettävästä asiasta. On tärkeää koko prosessin ajan arvioida onko kehittäminen saavuttanut tarkoituksensa vai ei. Tulosten levittäminen on kehittämistoiminnan viides tehtävä ja mielestäni kehittämistoiminnan onnistuessa, sen avulla tuotettua tietoa voidaan hyödyntää laaja-alaisesti yli hallintorajojen. (Toikko & Rantanen 2009, 56–61.)

5.2 Tarve, valmius ja reflektointi kehittämistoiminnan keskiössä

Ramstad ja Alasoini (2007) toteavat, että kehittämishankkeen eräs keskeinen onnistumisen edellytys on kehittämisteeman todellinen tarve. Sen tulisi olla jostain sellaista, josta molemmat, sekä kehittäjä että organisaatio, saavat hyötyä ja uutta osaamista. Heidän mukaansa kehittämisprosessin valmistelussa on huomioitava, että kehittämisen projektille on oltava todellinen tarve ja että siitä on konkreettista hyötyä organisaatiolle. Kehittämisprojektin mukanaan tuoma muutos herättää usein pelkoa ja uhkaa ja ne on hyväksyttävä luonnollisina osina prosessia. Jotta kehittämisprojekti on yhteinen asia, on projektiin osallistuvat saatava aidosti mukaan ja sisäisen koordinaattorin tehtävänä on pitää langat käsissään. Kehittämisprojektin aikana on hyvä varautua myös yllätyksiin ja vastoinkäymisiin. Oleellista on oppia käsittelemään ristiriitatilanteita, sietämään epäonnistumisia sekä ennen kaikkea oppimaan virheistä. (Ramstad & Alasoini 2007.)

Kehittämisen tavoitteena on uusien menetelmien, toimintatapojen tai järjestelmien aikaan saaminen tai jo olemassa olevien parantaminen ja selkiyttäminen. Kehittäminen kohdistuu tuotettuihin palveluihin, itse organisaatioon, toimintakäytäntöihin ja -prosesseihin tai henkilökunnan osaamiseen. (Heikkilä ym. 2008, 5.)

Hankesuunnitelma muodostaa työn perustan. Sillä voidaan osoittaa hankkeen tavoitteet, resurssit ja aikataulu sekä hankkeesta tiedottaminen. Huolellinen suunnittelu luo edellytykset sille, että lopputulos vastaa sille asetettuja tavoitteita. Hankkeen tuotosta on syytä reflektoida ja arvioida systemaattisesti koko hankkeen toteuttamisen ajan (Heikkilä ym. 2008, 69–114.)

Reflektion eli uudelleenarvioinnin sekä itsearvioinnin merkitys kehittämistoiminnassa on oleellinen. Kehittäminen vaatii tarkastelemaan omaa sekä toimipaikan tapaa toimia, jotta tullaan aidosti tietoiseksi omista tavoista toimia. Kriittisen itse-reflektion liittäminen osaksi kehittämistoimintaa avaa mahdollisuuden myös toimia uudella tavalla. (Toikko & Rantanen 2009, 51-52.)

5.3 Kokemukset ja samanlainen ymmärrys osana kehittämistoimintaa

Kehittävän työntutkimuksen tarkoituksena on nostaa esille nykyisten toimintatapojen vahvuuksia ja kehittämiskohtia. Kehittävässä työntutkimuksessa hyödynnetään osallistujien omia kokemuksia ja ehdotuksia. Tarkoituksena on saada eri toimijat osallistumaan ja tuottamaan asiakaslähtöisyydeltään, laadullisesti ja taloudellisesti parempia työtapoja. Keskeistä kehittävässä työntutkimuksessa on laajentaa osallistujien näkökulmaa ja saada ne vuorovaikutukseen. (Anttila, 2007.)

Arvioiva eli evaluoiva tieto ilmaisee, että jokin asia on hyvä suhteessa johonkin annettuun arvojärjestelmään täyttäen täten arviointikriteerit. Arvioivan tiedon kriteerit voivat olla joko taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia, terveydellisiä, eettisiä, esteettisiä yms. Kehittämishankkeissa on keskeistä se, että tuotettu tieto on käyttökelpoista, hyödynnettävää ja sovellettavaa. Näin ollen arviointitieto on osa laajennettua tiedonkäsitystä. (Anttila 2007.)

Käyttökelpoisessa aineiston keruussa vastaajien tulisi ymmärtää kysymykset kysyjän tarkoittamalla tavalla. Aineiston keruussa kysymysten tulee kattaa koko kehittämisongelma. Onnistuneimmillaan aineiston keruussa kehittäjä on kyennyt onnistuneesti siirtämään teorian tiedon esimerkiksi kyselylomakkeeseen. Lomakkeen luotettavuus tarkoittaa sen kykyä tuottaa samoja tuloksia toistettaessa sitä. Tulosten luotettavuutta voivat heikentää mm. tulkinnanvaraiset kysymykset, jotka vastaaja ymmärtää väärin. (Vilkka 2005, 161.)

5.4 Laatu ja kehittäminen

Laatu käsitteeseen on kuulunut aina myös ajatus virheettömyydestä. On kuitenkin huomioitava ennen kaikkea toimintojen oikeellisuus suhteessa asiakkaiden tarpeisiin. Vaikka organisaation näkökulmasta jokin tuote tai palvelu olisi täydellinen, ei se välttämättä vastaa asiakkaiden tarpeisiin. Asiakkaiden tarpeet määrittävät organisaation olemassa olemisen. (Lecklin 2006, 18-19.)

Kokonaisvaltainen laadunhallinta pitää sisällään myös johtamisen, strategisen suunnittelun sekä organisaation kehittymisen. Asiakkaiden tarpeet ovat tämän laatutoiminnan tärkein perusta. Koska tuotteiden laadun lisäksi tarkastellaan koko toimintaprosessin laatua, sidosryhmät mukaan lukien, soveltuu laatukäsite myös julkishallinnollisen toimintatavan mukaisesti toimiviin organisaatioihin. (Lecklin 2006, 17 & Lindroos 2004, 139-155.)

6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Jokainen kehittämishanke on ainutkertainen ja omanlaisensa. Tässä luvussa esitellään Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla toteutetun hankkeen lähtökohtia, työyhteisön tarvetta hankkeelle sekä hankkeen tavoitteita, kehittämistehtävät sekä menetelmiä hankkeen onnistumiselle.

6.1 Kehittämishankkeen esittely, perustelut, tehtävät ja tavoitteet

Kehittämishanke toteutettiin Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla painottuen vuosiin 2012-2013. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää kyseisten osastojen toimintoja vastaamaan nykyistä paremmin vankeuslain edellyttämiin tavoitteisiin vankinäkökulma huomioiden.

Idea opinnäytetyön aiheeseen nousi esille jo hakiessani Turun Ammattikorkeakouluun sosionomi (ylempi AMK)-tutkinnon suorittamiseksi. Ennen valintahaastatteluita olin mielessäni pohtinut ohjelmatyöhön liittyvää aihetta, josta olin itse kiinnostunut ja jonka koin omakseni. Opiskelupaikan varmistumisen jälkeen käytyjen keskusteluiden, silloisen lähiesimieheni ja laitoksemme toiminnoista vastaavan apulaisjohtajan kanssa, on aihe laajentunut kattamaan osastojen toimintoja laajemmin. Aiemmin tarkoituksenani oli toteuttaa kehittämishanke keskittyen ainoastaan vankilassa järjestettävään ohjelmatoimintaan, mutta nyt aihe koskee laajemmin osaston eri toimintoja. Tämä opinnäytetyön raportti keskittyy ainoastaan kuntouttavan työtoiminnan osastojen ohjelmatoimintaan liittyvien asioiden kehittämisen kuvailuun ja käsittelyyn.

Tarve kehittämishankkeen toteuttamiselle nousi puhtaasti työyhteisöstä, tehden kehittämishankkeesta työelämälähtöisen, yhteisen projektin. Toteutetun kehittämishankkeen näkökulman voisi sanoa jakautuneen kahtia. Toisaalta kehittämishankkeen näkökulma ja lähtökohdat juontavat juurensa sekä rikosseuraamusalaa ja sen toimintaa ohjaavaan vankeuslakiin ja siinä esitettyihin eettiin tavoitteisiin että Rikosseuraamuslaitoksen arvoihin ja strategiaan.

Toisaalta hankkeen näkökulma on vahvasti asiakassuuntautunut, koska siinä haluttiin nostaa kuntouttavan työtoiminnan osastojen vankien ääni kuuluviin vahvana ja aitona osana kehittämishanketta. Tarkoituksena oli saada kuntouttavan työtoiminnan osastoilla tuomiotaan suorittavien ja toimintoihin laajasti osallistuneiden vankeusvankien kokemustieto ja asiantuntemus kuuluviin osana kehittämishanketta.

Kehittämishankkeen tavoitteena on kehittää Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla järjestettäviä ohjelmatoimintoja siten, että ne nykyistä paremmin vastaisivat vankeuslain asettamiin tavoitteisiin vankien näkökulma huomioiden. Sitä miten toimintoja tulisi kehittää ei hankkeen alkuvaiheessa vielä voitu määrittää, sillä vangeille suunnattujen yksilöhaastatteluiden kautta saatujen vastausten kautta oli tarkoitus lähteä kehittämään kuntouttavan työtoiminnan osastolle uusia tai uudistettuja toimintatapoja.

Kehittämishankkeen yhtenä tarkoituksena on ollut nimenomaan tuoda kriittistä asiakasnäkökulmaa esille yhtenä keskeisenä osana kehittämishanketta. Asiakasnäkökulman saaminen hankkeeseen toteutettiin yksilöhaastattelun avuin, jossa haastateltiin 12 Turun vankilassa, kuntouttavan työtoiminnan osastolla tuomiotaan suorittavaa, toimintoihin laajasti osaa ottanutta vankia.

Kehittämishankkeen keskeisiksi tehtäviksi hankkeen alusta alkaen nousivat seuraavat kehittämistehtävät:

1. Selvittää millainen merkitys kuntouttavan työtoiminnan osastolla järjestettävällä ohjelmatoiminnalla on vankeusrangaistusta suorittaville vangeille.

2. Nostaa esille vankien esittämiä kehittämistarpeita kuntouttavan työtoiminnan osaston ohjelmatoimintaan liittyen.
3. Kehittää kuntouttavan työtoiminnan osaston ohjelmatoimintoja siten että ne vastaisivat nykyistä paremmin vankeuslain tavoitteisiin sekä esiintyviin tarpeisiin.

Aluksi hanke oli vahvasti tutkimuksenoloinen ja tarkoituksenani oli ihan yksin, itsenäisesti tehdä opintoihini liittyvä opinnäytetyö vaikkakin sen aihe liittyi alaan, jossa työskentelen sekä työyhteisöön, jossa toimin.

Vaan jo ennen varsinaisten opiskeluiden alkua, kesällä 2011 käymisissäni palaverissa silloisen lähiesimieheni sekä toiminnoista vastaavan apulaisjohtajan, opinnäytetyöni mentorin Inga Grönlundin kanssa sai työni ensimmäiset kehittämishankkeen piirteet. Aihetta laajennettiin koskemaan kuntouttavan työtoiminnan osastojen eri toimintoja, jolloin hankkeesta saatava hyöty kohdistuisi myös laajemmalle kuin ohjelmatyön parissa toimiville.

Hankkeen eteneminen on edennyt pääsääntöisesti hyvässä myötätulessa mutta on toki kohdalle osunut myös melkoisia turbulensseja, jolloin on hankkeen kanssa palattu, jollei nyt alkuun niin ainakin hidastettu hieman vauhtia. Hankkeen matkassa on koko ajan kulkenut oma kriittinen reflektova tapani suhtautua hankkeeseen ja tästä syystä hanke on myös vaihtanut nimeään. Hankkeen alkuperäisenä nimenä oli ”Voiko vankilassa voimaantua?” –Turun vankilan työmiesten osastoilla järjestettävien toimintojen merkitys ja kehittämistarpeet vankinäkökulmasta katsottuna.”

Oman tietoisuuteni lisääntyessä koskien kehittämistoimintaa, huomasin työn nimen jo johdattelevan suuntaan, johon toivoin haastatteluiden johtavan. Kuitenkin halusin saada vankien aidon ja kriittisen mielipiteen esille ja päädyin hankkeen nimen vaihtamiseen nykyiseen muotoonsa.

6.2 Hankkeen vaiheista ja menetelmistä

Aika	Tapahtuma	Tapahtuman kuvaus
Suunnittelu- ja ideointivaihe:		
3/2011	Haku YAMK	omaa pohdintaa ja ideointia
4/2011	palaveri apulaisjohtajan kanssa	työnantajan kannan selvitys opiskeluita kohtaan ja mahdollisen opinnäytetyön aiheeseen liittyen
5/2011	valintahaastattelu	ennakkotehtävä kehittämistehtävään liittyen
6/2011	opiskelupaikan varmistuminen	
Toimintavaihe:		
5/2011	osaston kehittämispäivä	tiedottaminen mahdollisesta opiskelusta
5/2011	palaveri lähiesimiehen kanssa	opinnäytetyön aiheen pohdintaa
8/2011	palaveri apulaisjohtajan kanssa	työnantajan tarkennettu näkemys hankkeesta sekä resurssien ja toimintaympäristön tarkennus.
9/2011	palaveri lähiesimiehen kanssa	lähiesimiehen näkemys tarvittavista muutoksista ja odotuksista hanketta kohtaan
10/2011	palaveri	hankkeen mentorin nimeäminen työyhteisössä
10/2011	lupa	tutkimusluvan saaminen
10/2011	palaveri lähiesimiehen kanssa	hankkeen etenemiseen liittyen
10/2011	palaveri apulaisjohtajan kanssa	hankkeen etenemiseen liittyen
1/2012	palaveri lähiesimiehen kanssa	vaihtunut lähiesimies tietoiseksi hankkeesta ja sekä hänen näkemys asiaan
2-9/2012	haastatteluiden suorittaminen	vankien näkemys osastojen toiminnasta osana hanketta
4/2012 -1/2013	esitteen työstäminen moniammatillisesti	ohjelmatyönoas muotoutuu
6/2012	palaveri	hankkeen esittely Varsinais-Suomen rikosseuraamuskeskuksen toimijoille
9/2012	osaston kehittämispäivä	haastatteluissa nousseiden asioiden esittelyä sekä uusien toimintamallien pohdintaa
10/2012	KKS-sektorin kehittämispäivä	haastatteluissa nousseiden asioiden esittelyä sekä uusien toimintamallien pohdintaa
11/2012	palaveri	molempien mentoreiden tapaaminen hankkeen tilanteeseen liittyen
11/2012	ohjelmatiimin palaveri	uusien toimintamallien käytännön asioiden pohtiminen
Toiminta- ja arviointivaihe		
1/2013	yhteistyöpalaverit 5 kpl	uusien toimintamallien käytännön asioiden pohtiminen
1/2013	yhteistyöpalaveri Raina-Säätiön	yhteistyön aloittamiseen liittyvien asioiden pohdintaa

r
e
f
l
e
k
t
o
i
n
t
i
&
j
u
u
r
r
u
t
t
a
m
i
n
e
n

Kuvio 5. Hankkeen etenemisen aikataulu

Kipinä hankkeen toteuttamiselle liittyi vahvasti suunniteltuihin opiskeluihin, koska tiedossa oli jo opiskeluihin hakiessa, että opiskeluiden suorittaminen edellyttäisi opinnäytetyön tekemistä. Opiskeluiden aloittamisen jälkeen ymmärrys opinnäytetyön luonteesta kasvoi ja opinnäytetyön sijasta tarkoituksena olikin toteuttaa kehittämishanke omassa työyhteisössäni. Tämä edellytti työyhteisöni muiden jäsenten osallisuuden mukaan tuloa jo heti hankkeen alusta alkaen.

Hankkeen aloitus- ja ideointivaiheesta alkaen hankkeessa ovat olleet mukana lähiesimieheni sekä toiminnoista vastaava apulaisjohtaja. Voisi sanoa, että heiltä tuli tarvittava tuki ja resurssit hankkeen toteuttamiselle. Yhteistyössä hanketta suunniteltiin ja aikataulutettiin siten, että osastolle jo suunnitellut toiminnot pystyttiin toteuttamaan.

Koska rikosseuraamusala edellyttää kaikkiin toteutettaviin tutkimuksiin ja hankkeisiin erityisen luvan, oli tutkimusluvan hankkiminen erityisen tärkeässä asemassa, jotta hanketta pystyttäisiin viemään eteenpäin. Tästä syystä tutkimuslupa opinnäytetyön tekemiseen anottiin heti syksyllä 2011. Tutkimuslupa (Liite 1) saatiin lokakuussa 2011.

Hanke toteutettiin pääsääntöisesti vuosien 2011 -2013 aikana keskittyen vuoden 2012, jolloin esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan osastoilla tuomiotaan suorittavien vankien yksilöhaastattelut suoritettiin. Syksyllä 2012 hanketta ja haastatteluiden alustavia tuloksia esiteltiin kahdessa kehittämispäivällä sekä useissa eri työryhmien palaverissa. Kehittämispäivillä sekä niiden jälkeen toteutetuissa yhteistyöpalaverissa suunniteltiin ja sovittiin osaston uusista ja uudistetuista toimintatavoista. Uudet sekä uudistetut toimintavat on otettu käyttöön vuoden 2013 alusta alkaen. Hankkeen myötä kehitetyt uudet toimintatavat jatkavat juurtumistaan osaston toiminnoiksi edelleen.

Hankkeen aikana Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla tapahtuneet henkilöstömuutokset ovat osaltaan olleet vaikuttamassa hankkeen aikatauluun ja toteutukseen. Hankkeen toteutuksen aikataulutus venyi alkuperäisestä suunnitelmasta johtuen muuttuneista suunnitelmista vuoden 2012 syksyn oh-

jelmatoimintaan sekä muuttuneisiin henkilöstöresursseihin ja toimenkuvien muutoksiin liittyen.

Hankkeen keskeisenä menetelmänä toimi dialogi, jota käytettiin erilaisissa yhte-yksissä mm. lukuisissa moniammatillisissa palavereissa erilaisin kokoonpanoin, toteutuneilla kehittämispäivillä sekä lukuisissa sähköpostin ja puhelimen välityk-sellä käydyissä yhteydenotoissa hankkeeseen liittyen. Onnistuakseen on hanke vaatinut aitoa, moniäänistä dialogia eri toimijoiden eli sekä työyhteisön jäsenten että osaston vankien kanssa.

6.3 Yksilöhaastattelun perustelut

Kehittämishankkeen yhtenä menetelmänä toimi kuntouttavan työtoiminnan osaston vangeille suunnatut yksilöhaastattelut. Yksilöhaastatteluista saatujen vastausten tarkoituksena oli nostaa asiakasnäkökulmaa esille sekä toimia kehit-tämistarpeiden esillenostajana. Mietin ensin kyselylomakkeen lähettämistä van-geille mutta päädyin yksilöhaastatteluun omaan osaamiseeni, kokemukseeni vankien parissa tehtävästä työstä sekä vankituntemukseeni perustuen.

Ennen yksilöhaastattelun suorittamista haastateltavat allekirjoittivat suostumuk-sensa yksilöhaastatteluun osallistumisestaan (Liite 2). Tuon suostumuksen no-jalla tässä raportissa esitetyt asiat on esitetään siten, ettei kenenkään haastatel-tavan henkilöllisyys ole pääteltävissä. Suostumuksen nojalla haastattelija on saanut luvan kirjata tähän raporttiin haastateltavilta nousseita mielipiteitä, ko-kemuksia ja kehittämisideoita.

En halunnut kehittämishankkeen haastatteluosiosta ”kaikki toimii loistavasti”-vastausta, vaan halusin saada tietooni oikeasti niitä kehittämiskohteita, joita vangit itse kriittisesti nostavat esille heidän omaan kokemukseensa perustuen. Tästä syystä kohdistin haastattelun vangeille, jotka olivat olleet Turun vankilas-sa jo pidempään kuin he itse olisivat halunneet, mutta jotka kuitenkin olivat osal-taan edistäneet rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden saavuttamista. Haas-tattelun kohdistettiin vangeille, jotka olivat nykyisellä tuomiollaan olleet Turun

vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla enemmän kuin puoli vuotta ja joiden tuomion pituus oli vähintään vuoden mittainen. Tuomion maksimipituudelle ei ylärajaa asetettu. Työnantaja antoi hankkeelle myös melko vapaat resurssit ja tästä syystä yksilöhaastattelut olisi ollut mahdollista toteuttaa myös vangeille, jotka olivat jo siirtyneet suorittamaan vankeustuomiotaan Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilta johonkin Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen avovankilaan. Hankkeen vastuuhenkilönä halusin kuitenkin oppia menneestä, jotta voimme toimia paremmin tulevaisuudessa. Tästä syystä halusin saada vankien kriittisempää näkemystä esille ja kohdensin yksilöhaastattelut vangeille, jotka edelleen, syystä tai toisesta, suorittivat vankeustuomiotaan Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla.

Haastattelun turvin sain ensinnäkin kohdennettua kyselyn niille vangeille, jotka ovat osallistuneet monipuolisesti Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla järjestettäviin toimintoihin. Näin ollen heillä oli kokemusta eri toiminnoista ja täten myös näkemystä niiden merkityksestä ja ajatuksia toimintojen kehittämiseksi. Kyselylomakkeen vastaajasta ei olisi ollut kuitenkaan täyttä varmuutta vaikka se olisikin palautettu täytettynä mikäli olisin antanut kyselylomakkeen vangin täytettäväksi ilman omaa läsnäoloani.

Toiseksi halusin saada vastauksia. Vankientuntemukseeni liittyen koin varmemmaksi mennä henkilökohtaisesti suorittamaan haastattelun itse kuin että olisin luottanut kyselylomakkeen palauttamiseen.

Kolmanneksi halusin, että esitetyt asiat ymmärretään samanlaisesti. Mikäli vanki ei olisi ymmärtänyt esitettyjä asioita olisi hän voinut jättää kyselylomakkeen täyttämättä. Haastattelun turvin vanki voi kysyä mikäli ei ymmärtänyt joitain esitettyä kysymyksiä tai sitä mitä niillä haettiin. Halusin, että kynnys haastattelulle oli todella alhainen ja tästä syystä haastattelua ohjannut runko (Liite 3) oli hyvin avoin tiukan strukturoinnin sijasta.

Haastattelun turvin oli mahdollista myös suunnata vankien ajatuksen fokus nimenomaan silloiseen asuinosaan eli Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osaston toimintoihin. Kyselylomakkeen avuin pyydetyissä vastauksissa

piili vaara että vangit olisivat alkaneet pohtimaan tuomiotaan kokonaisuudessaan, Rikosseuraamuslaitosta instituutiona, verrannut Turun vankilan eri osastoja keskenään tai peräti eri vankiloiden toimintoja toisiinsa. Hankkeen tarkoituksena oli kuitenkin kiinnittää huomioita nimenomaan Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla järjestettäviin toimintoihin ja niihin liittyviin kehittämistarpeisiin.

Haastattelua menetelmänä puoltaa myös näkemys siitä, että halusin antaa haastateltaville mahdollisuuden tuoda asioita monipuolisesti esille. Haastattelun aihealueet olivat etukäteen selvillä, mutta esitetyissä kysymyksissä ei ollut tarkasti noudatettavaa järjestystä. Haastattelurunko oli teemoitettu osaston toimintojen mukaisiin teemoihin. (Hirsjärvi ym. 2009, 205-208, 224.)

Fokusryhmä on ryhmähaastattelun menetelmä, jonka keinoin on mahdollista selvittää ihmisten tarpeita, mieltymyksiä ja omakohtaisia kokemuksia palveluiden kehittämistä varten. Fokusryhmä-haastattelussa ryhmän ihanne koko olisi 6-10 osallistujaa, jolloin osallistujien tasavertainen osallistuminen mahdollistuu parhaiten. Fokusryhmän on tarkoitus koostua mahdollisimman samankaltaisista osallistujista, sillä juuri ryhmän koostuminen on menetelmässä keskiössä. (Toikko & Rantanen 2009, 145.)

Pohdin aluksi haastattelun suorittamista mahdollisen fokusryhmähaastattelun avuin. Fokusryhmässä kaikilla osallistujilla olisi ollut kokemusta kuntouttavan työtoiminnan osastoilla järjestettävistä toiminnoista, joten jokainen olisi ollut kokemusasiantuntija omalta osaltaan. Fokusryhmähaastatteluna olisin haastattelijana säästänyt runsaasti aikaa kohdentaen haastattelun samanaikaisesti kaikille haastateltaville mutta fokusryhmähaastattelun suorittaminen vankilassa epäilytti minua haastattelijana liittyen vankien välisiin suhteisiin.

Vankihierarkia on kuitenkin asia, josta virkamiehenä ei kuitenkaan aina voi olla täysin selvillä. Jotta haastatteluun osallistumisen kynnyks jäisi vangeille matalaksi ja jotta avoimuus ja jokaisen osallistuminen mahdollistui, koin kaikkien kannalta mielekkäämmäksi toteuttaa haastattelut yksilöhaastatteluina.

6.4 Yksilöhaastatteluiden toteutuksesta

Käytännön asiat:

- ❖ Yksilöhaastatteluiden lukumäärä: 12
- ❖ Toteutus: helmi-syyskuu 2012, keskittyen kevääseen ja kesään
- ❖ Kesto: 1-2 h
- ❖ Dokumentointi: muistiinpanot

Kriteerit yksilöhaastatteluun osallistujalle:

- ❖ vähintään vuoden tuomio, tuomion yläpituutta ei rajattu
- ❖ kuntouttavan työtoiminnan osastoilla vähintään 6 kk
- ❖ osallistunut ohjelmatoimintaan
- ❖ edistänyt Rangaistusajan suunnitelman tavoitteita
- ❖ omaa kriittistä näkemystä osastojen toimintoja kohtaan → kehittämistarpeet esille
- ❖ halua osallistua yksilöhaastatteluun

Perustelut yksilöhaastatteluiden toteutukselle:

- ❖ fokus Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastojen toimintaan
- ❖ varmat vastaukset
- ❖ kohdennus oikealle kohderyhmälle
- ❖ vankien väliset suhteet eivät vaikuta
- ❖ samanlainen ymmärrys asioista
- ❖ matalan kynnyksen yksilöhaastattelu

Kuvio 6. Kooste yksilöhaastatteluin kriteereistä.

Haastattelin kehittämishanketta ajatellen kahtatoista Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla tuomioitaaan suorittavaa, osaston toimintoihin monipuolisesti osallistunutta vankia. Jokainen vanki suostui yksilöhaastatteluun joko heti kun haastattelua hänelle ehdotettiin tai seuraavana päivänä pohdittuaan asiaa yön yli. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluna vuoden 2012 aikana. Haastatteluihin osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen ja ennen haastatte-

lun toteuttamista vangit allekirjoittivat suostumuksen yksilöhaastatteluun osallistumiseen (Liite 2). Haastattelut suoritettiin Turun vankilan tiloissa, joko työhuoneessani, osaston virkailijavastaanottotilassa tai osaston opetuskeittiössä. Tila valikoitui sen mukaan mikä oli tarkoituksenmukaisin tilanteeseen nähden ja missä haastattelulle oli varattuna kiireetön ja rauhallinen aika.

Haastateltavat olivat itselleni entuudestaan ainakin kasvoiltaan tuttuja, koska pääasiallinen työskentely-ympäristöni on nimenomaan kuntouttavan työtoiminnan osastot, joiden vangeille myös haastattelut ja koko hanke kohdentuivat. Osan kanssa olin ehtinyt tehdä yhteistyötä pidempään joko yksilötyön muodossa tai ryhmämuotoisen ohjelmatoiminnan muodossa. Haastattelut olivat kestoltaan keskimäärin 1,5 tuntia ja ne suoritettiin joko aamupäivällä tai iltapäivällä. Tällä halusin luoda haastattelulle mahdollisimman kiireettömän ajankohdan, joka sopi myös osaston päivärytmiin hyvin. Yksilöhaastattelut sovitettiin myös niihin päiviin, jolloin haastateltavalla ei ollut kanttiinia tai kirjastoa tai muita toimintoja kuten ulkoilua tai punttisalia tai palloilua. Sen sijaan haastattelut saattoivat osua ajallisesti työtoiminnan kanssa päällekkäin. Tällöin asiasta neuvoteltiin verstaan työnjohtajan kanssa, jotta haastattelu ei vaikuttaisi liian häiritsevästi työhön.

Haastattelurungossa (Liite 3) oli kuntouttavan työtoiminnan osastojen toiminnot jaettu teemoihin, jotka olivat ohjelmatoiminta, muu kuntouttava toiminta, työtoiminta, vapaa-ajan toiminta sekä jokapäiväiset toiminnot. Lisäksi haastateltaville oli annettu mahdollisuus vapaaseen mielipiteeseen koskien yleisesti kuntouttavan työtoiminnan osastojen toimintoja. Haastattelurungossa esitettyjen teemojen mukaisesti kuntouttavan työtoiminnan osastojen toiminnot tulivat käsiteltyä kattavasti ja laaja-alaisesti. Tässä opinnäytetyön raportissa lukijoille on avattu ainoastaan ohjelmatyöhön liittyvää aineistoa ja esitetty kehittämishanketta ohjelmatyön näkökulmaan liittyen.

Haastatteleman vangit suhtautuivat yksilöhaastatteluun asiallisesti ja aktiivisesti omia mielipiteitään esille tuoden. Haastattelut toteutettiin hyvässä hengessä asioista keskustellen. Haastatteluista ei nauhoitettu vaan haastatteluiden aikana

haastattelijana kirjasin ylös keskeisiä asioita, joita vangit nostivat esille haastattelurungon teemoihin liittyen.

7 TULOKSET, JOHTOPÄÄTÖKSET JA UUDET TOIMINTAMALLIT

Tässä luvussa käydään läpi vangeille suunnattujen yksilöhaastatteluiden antia sekä niiden pohjalta kehitettyjä joko uudistettuja tai täysin uusia toimintamalleja, jotka ovat syntyneet kehittämishankkeen myötä ja jotka ovat juurtumassa osaksi Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastojen toimintaa.

7.1 Yksilöhaastatteluiden tuloksia

Yksilöhaastatteluista saatujen vastausten perusteella suurin osa vangeista oli pääsääntöisesti tyytyväinen Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastojen ohjelmatoimintaan. He kokivat, että osastoilla oli monipuolinen ohjelmatarjonta ja pääsääntöisesti ohjelmien aikataulut pitivät ja luvutat ohjelmat todella toteutuivat.

Ohjelmatoiminnan merkitys vaihteli suuresti. Toisille ohjelmat merkitsivät vaihtelua ja ajankulua, toisille niiden merkitys oli huomattavasti suurempi. Eräs haastateltavista halusi vain tulla tutustumaan ohjelmatoimintaan ja katsomaan mitä ohjelmatoiminta pystyisi hänelle tarjoamaan ja eräälle ohjelmaan osallistumisen suurin merkitys oli siinä, että sai luvan kanssa olla poissa työtoiminnasta. Monesti ohjelmien merkitys oli se, että sai vaihtelua, uutta ajateltavaa tai ajankulua.

Ohjelmaan osallistumisen keskeisempiä merkityksiä olivat oikeiden asioiden esille nostaminen, ryhmien merkitys niin keskusteluryhminä kuin yhteiseen päämäärään pyrkimisen tukena. Myös ohjelman aikainen ilmapiiri ryhmän jäsenten välillä koettiin tärkeäksi asiaksi ja monet haastatelluista koki, että ohjelmaan osallistuneista ryhmän jäsenistä he saivat myös uusia keskustelu- ja ul-

koilukumppaneita. Vertaistuki ja ryhmän merkitys nousivat usein asioiksi, jotka olivat haastateltaville merkittäviä.

Ohjelmat koettiin mahdollisuuksiksi avautua asioista, jotka oikeasti ovat askarruttaneet mieliä usein jopa pidempiä aikoja. Ohjelmien avulla vangit olivat kokeneet tulleen aidosti kuulluiksi ja löytävänsä itsestään uusia puolia. Ohjelmatointaan osallistuminen oli muun muassa antanut esiintymisvarmuutta ja uskallusta toimia ryhmässä. Haastateltavat myös kokivat ohjelmat kannustavina, vaikka niissä nostettiin esille tosi vaikeita asioita. Eräs haastateltavista sanoi ohjelman toimineen omana pysähdyspaikkanaan, jolloin oikeasti nostettiin niitä asioita esille, joiden takia hän toistuvasti on vankilassa. Moni toi esille, että yllättyi kuinka paljon kertoi ohjelmien aikaan itsestään ja kokemuksistaan vaikka oli päättänyt ennen ohjelmaan osallistumista, että toimisi ryhmässä enemmän kuuntelijan roolissa. Haastatteluissa tuli esille myös, se etteivät haastateltavat olleet juurikaan ennen puhuneet asioita kenenkään kanssa, eivät muiden vankien eivätkä ainakaan vankilan virkailijoiden kanssa.

Ohjelmatoimintaan osallistumisen keskeiseksi asiaksi nousivat kohtaaminen ja kohtelu. Eräs haastateltava koki, että ohjelman aikana hänet kohdattiin ihmisenä ei pelkästään rikollisena. Samainen haastateltava sanoi, että oli mukava huomata, että hänestä oltiin aidosti kiinnostuneita eikä häntä arvioitu menneisyyden tai papereiden mukaan. Avoimuus ja omien tunteiden kanssa työskentely olivat asioita, joiden merkitykset nousivat useamman haastattelun yhteydessä esille kun puhuttiin ohjelmien merkityksestä sekä siitä miten ohjelmasta saatua antia voisi hyödyntää siviilissä.

Haastateltavat toivat esille, että ohjelmissa käsiteltyjä asioita voi hyödyntää myös siviilissä kuten myös tuomion aikana. Useasti haastatteluissa nousi esille se, että omaa muutosta haluaisi edistää ja todentaa sekä itselleen että muille myös ohjelman päätyttyä mikäli heille siihen annettaisiin paremmat mahdollisuudet. Haastateltavat totesivat että heidän tilanteeseensa vaikuttaa enemmän menneisyys kuin nykyhetki ja kokivat ettei heidän muutokseen uskota riittävästi, eivätkä täten saa tarpeeksi vaihtoehtoja jatkoa ajatellen.

Lähestulkoon poikkeuksetta haastattelussa nousi esille ohjelmatyöhön liittyvän, jo arjen rutiiniksi muodostuneen työkielen käyttö, joka ihmetytti, ärsytti ja huvitti vankeja. Heidän mukaansa henkilökunnan toimintatavaksi on puhua ohjelmista niiden lyhenteillä mutta vangeille lyhenteet eivät olleet selviä. He toivat myös esille että haluaisivat tietää osastolla alkavista ohjelmista enemmän kuin mitä tietävät siinä vaiheessa kun heitä ohjelmiin rekrytoidaan.

Haastateltavat kaipasivat vielä nykyistä enemmän ohjelmatyön tarjontaa ja ennen kaikkea sitä, että ohjelmien päätyttyä olisi jo valmiina seuraava mahdollisuus joko osallistua toiseen ohjelmaan tai sitten johonkin muuhun toimintaan, joka kantaisi myös siviilissä. Haastateltavien mielestä osastolla tulisi tarjota nykyistä enemmän ohjelmia, joissa käsiteltäisiin tai kehitettäisiin arjentaitoja, retkahdusta sekä enemmän siviiliin valmistavia asioita. Haastatteluissa nousi esille myös halu erilaisten ohjattujen keskusteluryhmien järjestämiselle sekä ohjelματοimintaan osallistuneiden vankien jatkotapaaminen mikäli ryhmän jäsenet jäävät osastolle edelleen ohjelman päätyttyä.

Haastatteluissa nousi esille myös se, että Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla vanki ei voi vain lusia tuomiotaan ilman etteikö joku henkilökunnan edustajista jossakin vaiheessa esittäisi mahdollisuutta osallistua ohjelmaan. Tämä koettiin pääsääntöisesti hyväksi asiaksi. Ohjelmatoimintaan osallistumisen vapaaehtoisuus nosti esille eriäviä mielipiteitä. Toiset haastateltavista kokivat vapaaehtoisuuteen perustuvan osallistumisen olevan erityisen tärkeää. Toiset taas kokivat, että ainakin lyhyet, muutaman tapaamiskerran ohjelmat voisivat olla hyväksi kaikille osastolle tuleville vangeille.

Ohjelmatoimintaan osallistumisen haastateltavat poikkeuksetta kokivat hyväksi ajaksi omassa tuomiossaan. Sen sijaan ohjelmien ajoittainen ehdottomuus tiettyihin asioihin koettiin ärsyttäväksi asiaksi. Ohjelmiin osallistuneet olivat joutuneet joskus osaston muiden vankien sanallisen kommentoinnin kohteeksi ja perustelemaan ja puolustelemaan ohjelmaan osallistumistaan. Haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet asiaa liian häiritseväksi vaan pääsääntöisesti kokivat kommentoinnin olevan yksittäisiä heittoja, joilla ei ollut todellista tarkoitusperää.

Moni haastateltavista oli osallistunut ohjelmatoimintaan edistääkseen Rangaistusajan suunnitelmassa asetettuja tavoitteita. Monet haastateltavista olivat sitä mieltä, että Rangaistusajan suunnitelmat on laadittu vankilaa varten, ei aidosti heitä varten. He kokivat että Rangaistusajan suunnitelmat sitovat yksipuolisesti vain vankia ja vaikka vanki sitoutuisi omalla toiminnallaan Rangaistusajan suunnitelman edistämiseen, ei se johda välttämättä niihin asioihin, joita suunnitelmassa olisi kirjattu tapahtuvan mikäli suunnitelman tavoitteita saavutetaan. Näillä asioilla tarkoitettiin pääsääntöisesti avolaitossijoituksia, ulkopuolista opiskelumahdollisuutta tai saattamattomien lomien mahdollisuutta.

Ohjelmatoimintaan osallistuneet kokivat olevansa eriarvoisessa asemassa verrattuna osaston vankeihin, jotka eivät ole osallistuneet Rangaistusajan suunnitelmassa mainittuihin toimenpiteisiin. Useampi haastateltava koki, että ohjelmiin osallistuminen oli vahvistanut heidän muutospyrkimyksiään mutta ohjelman lopputtua olivat kokeneet jääneensä tyhjän päälle. He kokivat, että ohjelman lähestyessä loppuaan, omat tunteet ja ajatukset vaihtelevat suuresti. Ohjelman loppuminen ja ennen kaikkea sitä seuraava tietämättömyys seuraavasta toiminnasta, herätti haastateltavissa monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Eräs haastateltava sanoi, että ohjelmaan osallistuminen vahvisti omaa muutosajattelua ja toivoi, että haluaisi ylläpitää muutosvirettä yllä edelleen, mutta ohjelman loppumisen jälkeen ei ole edennyt toivotulla tavalla. Hän koki tilanteensa todella turhautavalta ja epäoikeudenmukaisena.

Vangit nostivat esille myös sen, että joutuvat kertomaan tilanteestaan ja suunnitelmistaan todella monelle vankilan virkamiehelle. Haastatteluissa nousi esille tarve oman osallisuuden lisäämiseen asioissa, jotka koskevat heitä itseään. Esimerkiksi esille nousi vankien valmius ja mielenkiinto osallistua Rangaistusajansuunnitelmien päivittämiseen liittyviin kokoontumisiin sekä ihmetys siitä, että suunnitelmia päivitetään kuulematta ja näkemättä heitä.

7.2 Kehittämistoimet haastatteluiden tulokset huomioiden

Haastatteluista nousseita asioita on pohdittu monissa työyhteisön palaverissa ja yhteisillä kehittämispäivillä. Haastattelutiedon kautta nousseet tarpeet toimi-

vat kehittämistoiminnan liikkeellelajittajana ja asioiden puheeksiottamisen mahdollistajana. Tarve ohjelmatoiminnan tietämyksen selkeyttämiseen ja lisäämiseen on ilmeinen ei ainoastaan vankien vaan myös henkilökunnan keskuudessa. Ohjelmatoiminta laajenee koko ajan ja täten myös Turun vankilan ohjelmatarjonta tulee muuttumaan. Sekä vangit että laitoksemme henkilökunta tarvitsevat tietoa alalle hyväksytyistä ohjelmista, joita Turun vankilassa toteutetaan. Tähän tarpeeseen vastataksemme hankkeen aikana päätettiin kehittää Turun vankilan toimintaohjelmia käsittelevä ohjelmaopas (Liite 4), joka tulee toimimaan arjen työkaluna. Ohjelmaopas esittelee kaikki ne rikosseuraamusalalle akkreditoidut ohjelmat, joita Turun vankilassa toteutetaan. Vaikka ohjelmaopas on pääsääntöisesti tarkoitettu vastaamaan vankien tarpeisiin, on siitä apua myös henkilökunnalle sekä yhteistyökumppaneillemme. Ohjelmaopas kehitettiin moniammatillisen yhteistyön voimin. Ohjelmaoppaan valmisteluun on osallistunut Turun vankilan ohjelmatoiminnassa mukana olevia ohjaajia ja erityisohjaajia.

Yksilöhaastatteluissa nousi esille, että vangit kokivat jäävänsä tyhjän päälle ohjelman loppumisen jälkeen ja että joutuvat selostamaan tilannettaan monelle eri virkamiehelle useaan otteeseen. Myös työyhteisön jäsenet ovat havainneet ohjelmaan osallistuneiden vankien kaoottisen tilanteen lähellä ohjelman loppumista. Tämä ilmenee siten, että vangit lähettävät useille eri virkamiehille asiointikaavakkeita, tuodakseen esille omia ajatuksiaan tuomion aikaisista jatkosuunnitelmistaan. Tästä syystä yhtenä merkittävänä muutoksena osastolla lisätään moniammatillista yhteistyötä ohjelmissa mukana olevien vankien kuntoutuspolun selkiyttämiseksi. Konkreettisesti tämä tarkoittaa, että kuntouttavan työtoiminnan osastoilla pitkiin ohjelmiin osallistuvia vankeja tavataan ohjelman loppupuolella tai välittömästi ohjelman päätyttyä moniammatillisissa yhteistyöryhmissä, jotta vangeilla olisi selvemmat suunnitelmat myös ohjelmien päätyttyä. Moniammatilliseen yhteistyöryhmään kuuluu aina osaston rikosseuraamusesimies, ohjelmien ohjaajat, päihdetyön erityisohjaaja, osaston sosiaalityöntekijä, opinto-ohjaaja sekä mahdollisuuksien mukaan Turun vankilan yhteyshenkilö Arviointikeskuksesta sekä psykologi. Hankkeen aikaisissa yhteistyöpalavereissa kaikki edellä mainitut tahot ovat tuoneet esille muuttuneen toimintamallin tarpeellisu-

den ja ovat osaltaan olleet halukkaita osallistumaan ja sitoutumaan kuntouttavan työtoiminnan osaston uuteen toimintatapaan.

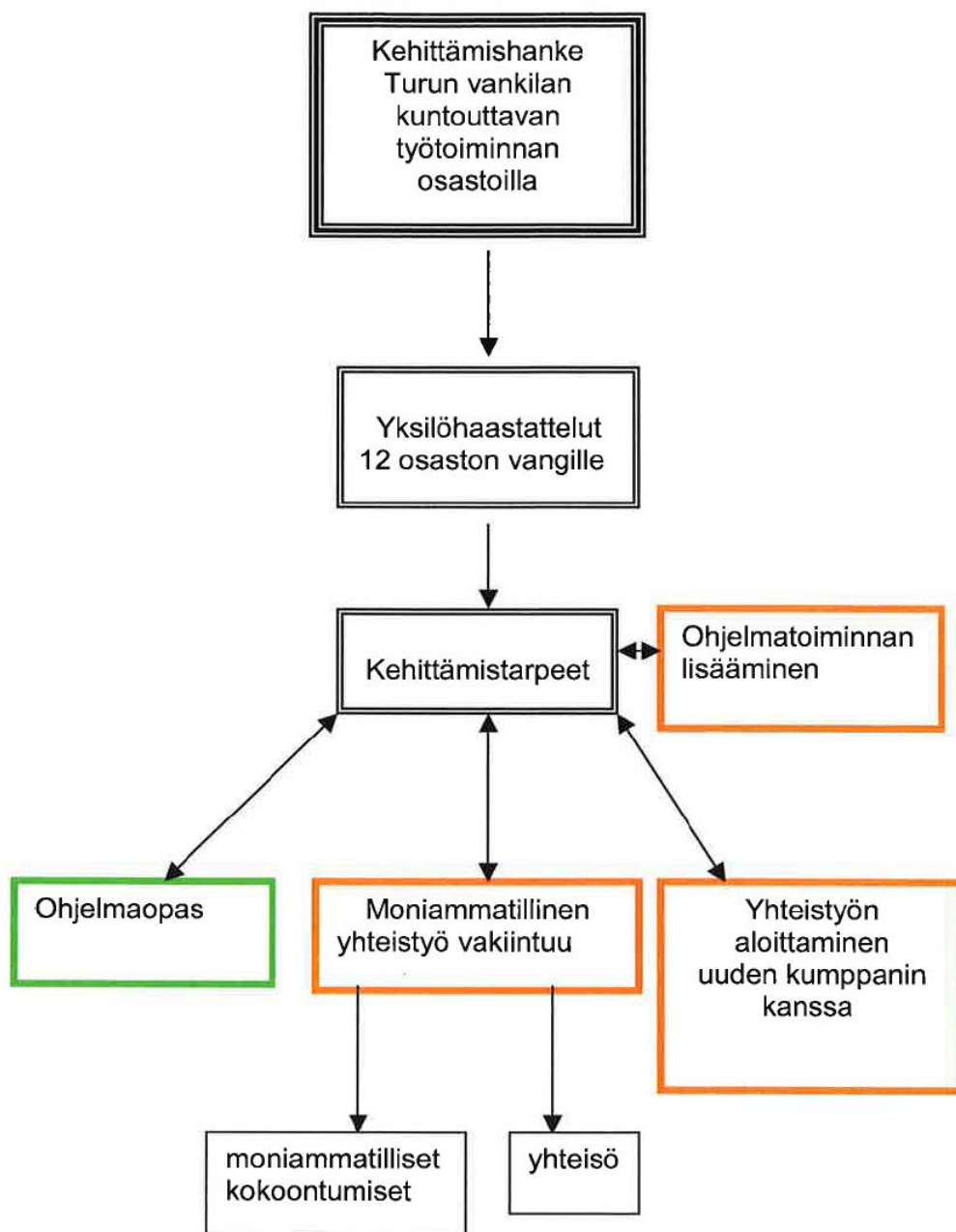
Kalterit taakse-ohjelman osalta, joka on päihde- ja rikoskierteen katkaisuun suunnattu alalle akkreditoitu ohjelma, on sovittu että Turun vankilan yhteisöhoito-osaston työryhmän edustaja tulee jatkossa kertomaan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla KT-ohjelmaan osallistuville vangeille yhteisön toiminnasta. Tällöin ohjelmaan osallistuvat vangin saavat tietoa ja mahdollisuuden itse kysellä lisää yhteisön toiminnasta. Turun vankilan yhteisöhoito-ohjelma voisi toimia monen KT-ohjelmaan osallistuneen vangin jatkokuntoutuspolkuna mikäli vanki on yhteisön toimintaan sopiva ja siihen motivoitunut.

Keskustellessani vangeille suunnattujen yksilöhaastatteluiden annista opiskelutoverini kanssa, johti se ammattilliseen verkostoitumiseen sekä yhteistyön aloittamiseen. Keskustelimme siitä, että vangit toivat esille tarpeen siitä, että siviilissä olisi enemmän toimijoita, jotka mahdollistaisi heille tekemistä ja tukea heidän omassa muutosprosessissaan. Sosiaalipalvelusäätiö Rainan kuntoutuspäällikkö ja opiskelutoverini toi esille heidän organisaation valmiuden ja halun työskennellä rikostaustaisten asiakkaiden kanssa. Tästä keskustelusta alkoi yhteistyö Turun vankilan sekä itse asiassa koko Varsinais-Suomen Rikosseuraamuskeskuksen toimijoiden ja Sosiaalipalvelusäätiö Rainan kanssa. Yhteistyön aloittaminen ja kehittäminen Sosiaalipalvelusäätiö Rainan kanssa vastaa selvästi sekä haastatteluissa esille tulleetseen tarpeeseen että vankeuslain edellyttämään yhteiskuntaan integroitumisen näkökulmaan. Sosiaalipalvelusäätiö Raina pystyisi toimipaikkana tarjoamaan vapautuville vangeille toimintapaikan lisäksi myös yksilöllistä ohjausta sekä tukea arjentaiteiden toteuttamisessa. Sosiaalipalvelusäätiö Raina on ilmoittanut valmiudestaan räätälöidä asiakaskuntamme yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvia palvelukokonaisuuksia tarpeen niin vaatiessa.

Akkreditoidun ohjelmatyön lisääminen osaksi kuntouttavan työtoiminnan osaston toimintoja tullaan toteuttamaan siten, että osastolla järjestettävän valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen osana aletaan toteuttamaan viime vuonna alalle akkreditoitua ATT-ohjelmaa. Ohjelma vastaa työllistymisvalmiuksien kehittämiseen ja on sisällöltään selvästi vapautumiseen valmentavaa toimintaa. Tämä

muutos on vasta suunnitelma tasolla, sillä kyseinen muutos edellyttää henkilöstön kouluttautumista kyseisen ohjelman ohjaajiksi, ollen siten myös taloudellisia ja henkilöstöresurssien kohdentamista vaativa muutos.

Kuvio 7. Hankkeen aikaiset kehittämistoimet ohjelmatoimintaan liittyen.

Yhteenvedona kehittämishankkeen tulokset voisi jakaa seuraaviin kehittämisen kokonaisuuksiin. Ensinnäkin hankkeen aikana kehitimme arjen työvälineitä saaden käyttöömmme ensisijaisesti vangeille suunnatun ohjelmatyön oppaan. Ohjelmaopas tulee löytymään jokaisen Turun vankilan osaston ilmotustaululta, jolloin se on aina vankien luettavissa sellien ovien ollessa avoimena. Ohjelmaopas löytyy myös sähköisenä versiona omasta, henkilökunnan yhteisessä käytössä olevasta verkkolevyasemalta eli J-asemalta, jolloin henkilökunnan edustajan on mahdollista käyttää ohjelmaopasta hyödykseen silloin kuin sitä tarvitsee, joko omiin, vangin tai yhteistyökumppanin tarpeisiin liittyen.

Toiseksi hankkeen aikana kehitimme kuntouttavan työtoiminnan osaston ohjelmatyöhön liittyvää sisältöä lisäämällä ohjelmatoimintaa sekä vakiinnuttamalla moniammatillisen yhteistyön osaksi osaston toimintamallia. Työelämään suuntaava ja työelämävalmiuksia kehittävä ATT-ohjelma sisällytetään jatkossa osaksi Turun vankilassa, yhteistyössä Bovalius ammattioppilaitoksen kanssa, toteutettavaa valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta eli Valmaa. Kuntouttavan työtoiminnan osastolla ohjelmatoimintaan osallistuneita vankeja tullaan jatkossa tapaamaan moniammatillisena yhteistyötiiminä, jolloin vanki tulee kuulluksi samanaikaisesti sen sijaan, että joutuu kertomaan tilanteestaan moneen otteeseen eri virkamiehille. Myös Turun vankilan päihitteettömän yhteisöhoidon työyhteisön jäsen tulee kertomaan kuntouttavan työtoiminnan osastolla ohjelmatoimintaan osallistuneille vangeille yhteisön toiminnasta.

Kolmantena tuotoksena verkostoiduimme uuden yhteistyökumppanin kanssa, jonka kanssa aloitimme yhteistyön kehittämisen, joka osaltaan voi auttaa vankeja yhteiskuntaan integroitumisessa tarjoamalla vankien tarpeisiin vastaavaa toimintaa joko tuomion suorittamisen aikana tai vapautumisen jälkeen. Uusi yhteistyökumppanimme, Sosiaalipalvelusäätiö Raina on hankkeen myötä osallistunut Turun YRE-toimintaan, ollen YRE-tiimin uusi yhteistyökumppani.

Kehittämishankkeen yhtenä sivutuotoksena kehitettiin myös tiedonkulkua, koska saavutetuista tuotoksista on hyötyä myös muiden osastojen vangeille, henkilökunnalle kuin yhteistyökumppaneillemme.

8 HANKKEEN ARVIOINTIA

Yhtä tärkeää ellei peräti tärkeämpää kuin kehittämishankkeen toteuttaminen, on kehittämishankkeen arviointi. Tässä luvussa arvoidaan Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla toteutetun hankkeen etenemistä sekä kehittämishankkeen myötä kehitettyjä uusia sekä uudistettujen toimintamallien antia sekä itse kehittämishankkeen toimintaympäristölle että muille tahoille.

8.1 Hankkeen etenemisen arviointia

Kun keväällä 2011 hain sosionomi (ylempi AMK)-koulutukseen, en osannut edes aavistaa mitä tuleva lopputyö tulee pitämään sisällään. Lähdin toteuttamaan opinnäytetyötä yksin vailla tietämystä kehittämishankkeen merkityksestä ja tarkoituksesta. Hankkeen eteneminen on ollut antoisa kasvun paikka paitsi itselleni mutta myös työyhteisön jäsenten osallisuuden näkökulmasta. Oma substanssiosaamiseni on vahvasti ohjelmatoimintaan liittyvää mutta silti kehittämishankkeen myötä oma näkökulmani ohjelmatoiminnan suhteen laajeni. Hankkeen etenemisen myötä käsitys uusien toimintatapojen kehittämisen tärkeydestä vahvistui.

Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastoilla toteutettavan kehittämishankkeen etenemistä voisi kuvata spagettimallin mukaisesti. Hanke ei todellakaan edennyt loogisesti vaan välillä piti pysähtyä, reflektoida, muuttaa suuntaa sekä toimijoita. Hanke on onnistuakseen vaatinut sopeutumista ja muokkaamista ollen koko ajan toimijoiden yhteinen prosessi. Lineaarisen mallin mukaisesti etenevä malli, olisi tälle hankkeelle ollut liian pelkistetty versio. Sillä todellisuudessa kehittämishanke eli ja muutti suuntaansa sekä vaati toistuvaa rajaamista enemmän kuin lineaarinen malli antaa ymmärtää. (Rantanen & Toikko 2009, 64-71.)

Toisaalta näin, että hanke piti sisällään paljon piirteitä konstruktivistiselle mallille tyypillisiä piirteitä. Mallissa korostetaan toimijoiden osallisuutta sekä reflektoinnin merkitystä koko kehittämishankkeen ajan. Konstruktivistiselle mallille on tyy-

pillistä, ettei kehittämishankkeen alussa vielä voi tehdä tarkkoja suunnitelmia sillä nämä tarkentuvat hankkeen etenemisen myötä. (Salonen 2013, 17-21.)

Koko hankkeen ajan on toimijoiden merkitys toteutumisen kannalta ollut ilmeisen tärkeä. Toimijoiden kokoonpanot ja osallisuudet ovat muuttuneet mutta selvää on, että ilman eri toimijoiden osallisuutta hankkeeseen, ei hanketta olisi voinut toteuttaa siinä mittakaavassa kuin mitä se nyt toteutettiin. Vankien kokemusasiantuntijuus ja kehittämistarpeet kuntouttavan työtoiminnan osaston ohjelmatyöhön liittyen saatiin selville vankien osallisuuteen panostamalla. Myös reflektoinnin eli arvioinnin merkitys koko hankkeen ajan on ollut erityisen tärkeässä osassa kuten dialogi eri toimijoiden kanssa. Hankkeen suunnasta ei myöskään vielä alussa ollut tietoa, sillä kehittämishankkeen materiaalina toimi yksilöhaastattelut, joiden anti toimi kehittämisen suunnan näyttäjänä.

Hankkeen toteutukseen on osallistunut laaja osallistujajoukko vangeista lukuihin työtovereihin, yhteistyökumppaneihin ja esimiehiin. Esimerkiksi hankkeen myötä laadittu ohjelmatyönopas (Liite 4) on laadittu moniammatillisena yhteistyönä, johon ovat osallistuneet päihdetyön erityisohjaajia sekä muita ohjelmatyössä mukana olevia ohjaajia. Kuntouttavan työtoiminnan osastoilla toteutettaviin muuttuneisiin toimintamalleihin ovat sitoutuneet monet työyhteisön jäsenet myös kyseisen osaston ulkopuolelta.

Yhteistyö on edennyt hyvässä hengessä ja osastojen rikosseuraamusesimiehet ovat olleet osaltaan mahdollistamassa uusien toimintamallien juurruttamista osaksi osastojen pysyvää toimintamallia. Myös he ovat ilmaisseet valmiutensa osallistua osaston ohjelmatoimintaan osallistuneiden vankien tapaamiseen moniammatillisessa yhteistyöryhmässä. Tämä asia koettiin erittäin tärkeäksi, sillä juuri osastojen rikosseuraamusesimiehet ovat henkilöitä, jotka vastaavat Rangaistusajan suunnitelmien kokonaisuudesta.

Hanke ei vaatinut onnistuakseen uusia henkilöstöresursseja vaan nykyisten henkilöstöresurssien uudelleen kohdentamista ja aikataulukojen yhteensovittamista. Hanke oli siis taloudellisesti ajatellen hyvinkin kannattava ja tarpeellinen. Työnantajan resurssien mahdollistaminen hankkeen toteuttamiseksi on ollut

ensiarvoisen tärkeää koska niiden ansiosta pystyttiin pysähtymään ja saamaan selville niitä epäkohtia, joita osaston ohjelmatoimintaan liittyvissä asioissa oli olemassa.

8.2 Hankkeen myötä muuttuneiden asioiden arviointia

Hankkeelle asetetut tavoitteet saavutettiin jopa laajemmin kuin osasin itse edes alussa ajatella. Hankkeen raportti ohjelmatoimintaan liittyen on päättymässä, jatkaa kehittämishanke vielä kulkuaan. Se, miten hankkeen kokonaisuutta tullaan Turun vankilassa hyödyntämään on vielä turhan aikaista pohtia. Selvää on, että hankkeen kokonaisuutta tullaan työyhteisössä käsittelemään kuluvan kevään aikana.

Kehittämishankkeen avulla uudistettiin ja kehitettiin kuntouttavan työtoiminnan osastojen ohjelmatoimintaa ja siihen läheisesti liittyviä muita toimintoja aidosti vankien näkökulma huomioiden. Hanke hyödynsi laajemmin rikosseuraamusalaa siten, että hankkeen annista hyötyivät myös muut Turun vankilan osastot sekä Varsinais-Suomen Rikosseuraamuskeskuksen yksiköt. Hanke oli koko ajan realistinen pohjautuen jo olemassa oleviin ja velvoittaviin sekä eettisesti vahvoihin lähtökohtiin sekä vankien omaan kokemusasiantuntijuuteen. Kehittämishankkeen edellytys oli eri toimijoiden osallisuus, joka mahdollisti hankkeen toteutumisen nykyisessä mittakaavassaan.

Hankkeen myötä kehitetyt toimintatavat vaativat onnistuakseen myös aitoa kriittistä reflektointia kuntouttavan työtoiminnan osastoilla aiemmin järjestettyä ohjelmatoimintaa kohtaan. Vaikka ohjelmatoiminta osastolla on aiemmin ollut runsasta ja ohjelmien toteutus koettiin tärkeänä, oli syytä kuitenkin pysähtyä ja oppia tehdyistä virheistä. Kehittämishankkeen aikana toteutettujen muutosten myötä kuntouttavan työtoiminnan osastolla toteutettava ohjelmatoiminta pystyy entistä paremmin vastaamaan esiintyviin tarpeisiin sekä vahvistamaan vankeustuomion tavoitteellisen prosessin asemaa laadukkaammin. Kuntouttavan työtoiminnan osastoilla toteutetuista uudistuksista hyötyvät ensisijaisesti sekä

osaston ohjelmatoimintaan osallistuva henkilökunta että vangit. Myös koko organisaatio hyötyy hankkeesta tuotetun tiedon myötä sekä muuttuneiden toimintamallien mahdollisen levittämisen myötä, mikäli ne tulevat myös muiden osastojen toimintatavoiksi. Voisi sanoa, että hankkeen myötä ohjelmatyötä tehtiin enemmän läpinäkyväksi ja lisättiin niin vankien kuin henkilökunnan osallisuutta ja moniammatillista työotetta.

Kuntouttavan työtoiminnan osastoilla hankkeen myötä toteutuneet ja vielä suunnitteilla olevat muutokset ja uudistukset olivat työyhteisössä asioita, joihin panostamisen työyhteisön jäsenet kokevat tärkeäksi ja joihin me kaikki olemme valmiita sitoutumaan. Toimintamallien juurruttaminen on vielä keskeneräinen sillä uudet toimintamallit on pääsääntöisesti otettu käyttöön vasta vuoden 2013 alusta alkaen. Uusien toimintamallien juurtuminen osaksi osaston vakituista käytäntöä auttaa jatkossa myös arvioimaan niiden toimivuutta paremmin kuin mitä tässä vaiheessa vielä voidaan arvioida. Jokainen hankkeen myötä kehitetty toimintamalli on ennen toiminnan aloittamista hyväksytetty toiminnoista vastaavan apulaisjohtajan sekä osaston rikosseuraamusesiimesten kanssa.

8.3 Hankkeesta saatujen kokemusten levittäminen

Opinnäytetyön alkuperäinen tarkoitus oli palvella omia etujani ja opiskeluideni etenemistä. Onneksi tämä oma näkemykseni muuttui, kuten tekijä itsekkin muuttui hankkeen aikana. Ymmärsin, että opiskeluistani voi ja tarvitsee olla hyötyä laajemmin kuin vain omalle itselleni. Se voi palvella työyhteisöäni laajemmin ja toteutuneista muutoksista voidaan alalla hyötyä laajemmin.

Vaikka hankkeen alkuperäinen tarkoitukseksi nousikin Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastojen ohjelmatoimintojen kehittäminen ja uudistaminen, on hankkeesta saatujen kokemusten levittäminen laajennut myös tätäkin osastoa laajemmalle.

Hankkeen myötä syntynyt ohjelmatyönopas tulee elämään elämänsä niin Turun vankilassa niin vankien kuin henkilökunnan keskuudessa tuottaen ihmisille

sitä tietoa mitä he ohjelmista ja niihin osallistumisesta kaipaavat. Ohjelmatyön opasta tullaan päivittämään sitä mukaan kuin uusia ohjelmia alalle akkreditoidaan ja niiden tullessa osaksi Turun vankilan arkea. Ohjelmatyön oppaan päivytyksestä vastaa jatkossa hankkeen vastuuhenkilö, erityisohjaaja Marjo-Rita Lehtonen.

Yhteistyö sosiaalipalvelusäätiö Rainan kanssa herätti kiinnostusta heti alkuun laajemmin ja tästä syystä yhteistyö on käynnistynyt koko Varsinais-Suomen Rikosseuraamuskeskuksessa toimivien vankiloiden kanssa. Seuraaviin yhteistyöpalavereihin kutsutaan luonnollisesti Turun ja sen lähiseutujen sosiaalitoimet sekä työvoiman palvelukeskukset, jotta yhteistyömuodolle saadaan mahdollista ja maksaja. Tavoitteena yhteistyön kehittämisessä olisi luoda asiakkaille peruspalvelu, joka olisi saatavilla aina kun motivoitunut vanki haluaa kiinnittyä erilaisiin tukityöllistymistoimenpiteisiin. Hankkeen levittäminen laajemmalle kuin hankkeen alkuperäiselle osastolle on jo nyt toteutunut koskemaan myös muita osastoja, alueemme toista vankilaa sekä uutta yhteistyökumppaniamme. Hankkeesta saatuja kokemuksia tullaan edelleen levittämään tulevaisuuden yhteistyökumppaneillemme, tiiviin alati kehittyvän verkostoyhteistyön myötä.

9 POHDINTAA

Kehittämishankkeen toteuttaminen on ollut antoisa mutta samalla myös haastava kokonaisuus. Vaikka moni asia toimi jo ennestään hyvin, on syytä välillä pysähtyä ja miettiä mitä ja miten voisimme tehdä vielä paremmin? Rikosseuraamusalaa ohjaa Vankeuslaki, josta me alalla työskentelevät saamme olla ylpeitä. Laki sisältää eettisesti tärkeitä tavoitteita mutta hienoinakaan laki ei kerro siitä miten arjen asiat eri toimipisteissä toteutuvat. Vaikka ajatus olisi houkutteleva, ei omaa toimintaa sovi pitää täydellisenä sillä se estää näkemästä kehittämistarpeen. Myös Turun vankilassa, kuntouttavan työtoiminnan osastoilla järjestettävä ohjelmatoiminta vaati ja vaatii edelleen jatkuvaa kehittymistä entisestään.

Ohjelmatointa ei kuitenkaan yksinään riitä. On oltava verkostoja, on luotava kuntoutuspolkuja ja väyliä hyvin alkaneen muutoksen tukemiseksi ja sen edelleen mahdollistamiseksi. Onnistuneimmillaan vankilassa toteutettavan kuntoutuksen voisi sanoa olevan emansipatorista voimaannuttamista. Tarkoitan tällä sitä, että samalla kun vanki vapautuu rikollista toimintaa ylläpitävistä asioista esimerkiksi päihteistä, rikosmyönteisistä asenteista tai väkivaltaisesta käyttäytymisestä voi hän voimaantua kehittämään ja luomaan omaa elämänhallintansa ja nähdä itsensä osana yhteiskunnan jäsenyyttä, johon eivät rikokset kuulu.

Vankilassa tehtävää työtä kohtaan liittyy tietynlaista ennakoluulojen värittämää salaperäisyyttä. Vankila on kuin pieni oma yhteiskunta ympäröivän yhteiskunnan sisällä. Se on ollut kauan eristyksissä muiden yhteiskunnan toimijoiden katseilta ja tietoisuudesta. Vankilan ja siellä tehtävän työn on tultava eristyksistään päivänvaloon yhteiskunnan ja ennen kaikkea yhteistyökumppaneidemme tietoisuuteen. Vankeusaika ei tarkoita sitä, että vanki lukee tiilenpäitä ja lusii vain tuomiotaan. Vankeusaika on pyritty suunnittelemaan tavoitteelliseksi prosessiksi, jonka aikana vangilla on aidosti mahdollisuus kuntouttaa itseään kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Tähän tavoitteeseen motivoimiseksi, pääsemiseksi, on vankilassa tarjolla monia menetelmiä, joista yksi on laaja ohjelmatoiminta. Tästä ohjelmatarjonnasta kuten myös muista kuntoutuksen menetelmistä on levitettävä tietoa laajasti myös vankilan ulkopuolelle.

Pysyäkseen kehityksen mukana ja jotta vankeuslaissa asetetut tavoitteet on mahdollista saavuttaa, on taloudellisten resurssien oltava myös vankiloissa ajan tasalla ja tavoitteet mahdollistavalla tasolla. Valitettavasti tänä päivänä uhka, joka estää tavoitteellisesti etenevän vankeustuomion onnistumisen, on olemassa. Jatkuvat henkilöstövähennykset sekä tehokkuuden jatkuva ylikorostaminen ovat asioita, jotka vievät resursseja pois sieltä missä niitä oikeasti tarvitaan. Ei voida kuvitella, että vangit yksinään saavat asiat hoidettua, sillä onnistuakseen omassa muutosprosessissaan he tarvitsevat opastusta, ohjausta ja tietoa mahdollisuuksistaan ja eri vaihtoehdoista. Se ei toteudu ilman ammattitaitoisen henkilökunnan apua ja tukea eikä ilman vankilan turvattua arkea. Vaara siitä,

että vankeustuomiot muuttuvat pelkäksi sellissä makaamiseksi on olemassa ellei turvata riittäviä henkilöstöresursseja toimintojen turvaksi.

Kun puhutaan Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaista puhutaan usein myös moniongelmaisista ihmisistä, jotka ovat olleet ja tulevat myös jatkossakin mahdollisesti olemaan monen auttajatahon asiakkaita. Heidän auttamisessa on selvää, ettei kukaan tai mikään taho yksinään voi ratkaista niitä asioita, jotka ovat vaikuttamassa näiden ihmisten elämäntilanteeseen. Asiakkaan motivaation lisäksi tarvitaan siis saumatonta, yli hallinnonrajojen ylittävää toimivaa yhteistyötä, tavoitteellisen, yksilöllisen ja asiakasta ja hänen muutostaan kannattavan ja kannustavan palvelukokonaisuuden löytämiseksi. Ja juuri tätä tässäkin hankeessa on pyritty tekemään ja kehittämään.

LÄHTEET

Andrews, D & Bonta, J. 2007. Risk-Need-Responsivity. Model of Offender Assessment and Rehabilitation. Her Majesty the Queen in Right of Canada.

Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi

Arola-Järvi, A. 2012a. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 1/2012.

Arola-Järvi, A. 2012b. Vankitilojen luokittelu valvonnan intensiivisyyden mukaan. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 6/2012. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

Granfelt, R. 2010. Syrjäytymisestä vapaaksi vankilassa? Teoksessa Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Grönlund, I. 2012a. Turun vankilan esittely Turun kaupungin sosiaalityöntekijöiden vierailun yhteydessä 2.2.2012.

Grönlund, I. 2012b. Turun vankilan toimintakertomus. (Julkaisematon)

Haapasalo, J. 2008. Kriminaalipsykologia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen: Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holmberg, N. & Kaven, S. Kalterit taakse®- ohjelman käsikirja. © A-klinkkasäätiö/Järvenpään sosiaalisairaala. Saatavilla <http://www.sosiaalisairaala.fi/koulutusmateriaalia/kalterit/index.html>

Hämäläinen, J. 2002. Mikä ihmeen syrjäytyminen? Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2/2002. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.

Kivivuori, J. 2009. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Knuuti, U. & Vogt-Airaksinen, T. 2010. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

Kontio, J. 2010. Strategian jalkautus: kalvoista käytäntöön. Viitattu 15.2.2012. <http://www.kasvufoorumi.fi>

Koski-Jännes, R, Riittinen, L, 2008. Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologia 1/2007. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Lappi-Seppälä, T. 2007. Rangaistuskäytännön hinta. Espoo: Tiede, taide ja köyhä kansa ry.

Lavikkala, R. & Linderborg, H. 2011. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. © Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2011.

Lecklin, O. 2006. Laatu yrityksen menestystekijänä. Helsinki: Talentum.

Linderborg, H., Blomster, P., Tyni, S. & Muiluvuori, M-L. 2012. Laatu-aikaa vankilassa? Tutkimus vankilaelämän laatuun vaikuttavista tekijöistä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2012. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

Lindroos, J-E. & Lohivesi, K. 2004. Onnistu Strategiassa. Helsinki: WSOY.

McLeod, J. 2003. An Introduction to Counseling. Maidenhead: Open University Press.

Mohell, U & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Montiuk, L. 2003. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa Järvenpää, R. & Kempas, M. (toim.) 2003. What Works. – Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus.

Myhrberg, P. 2007. Vangin asema ja valvonta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 1/2007. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Nurminen, N., Ahmavaara, S. & Niiniskorpi, M. 2008. Rangaistusajansuunnitelmat. Opas toteutukseen, kirjaamiseen ja arviointiin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen opetusmoniste 1/2008. Vain virkakäyttöön. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Ramstad, E. & Alasoini, T. (toim.) 2007. Työelämän tutkimusavusteinen kehittäminen Suomessa. Lähestymistapoja, menetelmiä, kokemuksia, tulevaisuuden, haasteita. Raportteja 53. Helsinki: Tykes & Työministeriö.

Rikollisuustilanne 2011. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 262. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Rikosseuraamuslaitos 2012a. Rikosseuraamuslaitoksen arvot. Viitattu 14.02.2012 <http://www.rikosseuraamus.fi/49204.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2012b. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2012–2020. Viitattu 14.02.2012 <http://www.rikosseuraamus.fi/54002.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2012c. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 14.02.2012 <http://www.rikosseuraamus.fi/49146.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2013a. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio. Viitattu 12.2.2013 <http://www.rikosseuraamus.fi/49205.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2013b. Rikosseuraamuslaitoksen toiminnot. Viitattu 12.2.2013 <http://www.rikosseuraamus.fi/15120.htm>

Rikosseuraamusvirasto. 2005. Yhteistyöllä palveluketjuun –aluekohtaiset mallit. Yhteistyössä rikoksettomään elämään –hankkeen loppuraportti. Rikosseuraamusviraston monisteita 7/2005. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.

Rinki 2012. Rikosseuraamusalan sisäinen Intranet. Viitattu 14.02.2012 <http://oiva.fi/rinki>.

Saari, A. 2009. Opas vangin kuntouttavasta työtoiminnasta Turun vankilassa. Julkaisematon. Turku: Turun vankila.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön samankaltaisuuksiin ja eroihin. Kehittämistoiminta ja kehittämishanke opinnäytetyönä. Opas & opintomoniste. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämänhallintaa vankilassa. Teoksessa Kurki, L., Kurski-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen yliopisto, 59-130.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Toimintakertomus 2012. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2012. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2013. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

Tyni, S. & Blomster, P. 2012. Vähnetävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta? Yhteiskuntapolitiikka 2012:6. Saatavilla:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101725/YP62012_Tyni.pdf?sequence=1

Vankeuslaki 23.9.2005/767

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vuoti, J. 2012. Vankilasta vapautuvan yhteiskuntaan integroituminen. Vankilasta vapautuvan asema yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä vankiloiden sosiaalityöntekijöiden kertomana. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto

Ward, T. & Maruna, S. 2008. Rehabilitation. Beyond the risk paradigm. Key ideas in criminology series. Lontoo: Routledge Taylor & Francis Group.

Yre 2011-2012. Yhdessä rikoksettomaan elämään tapaamisten muistiot. Julkaisemattomia.

Päätös

20.10.2011

43/332/2011

Marjo-Rita Lehtonen
Elämänhallinnan ohjaaja
Turun vankila

Hakemuksenne 14.9.2011

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Turun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kehittämistyötä ”Voiko vankilassa voimaantua? –Turun vankilan työmiesten osastoilla järjestettävien toimintojen merkitys ja kehittämistarpeet vankinäkökulmasta katsottuna” varten. Kehittämistyön ohjaajana toimii lehtori Sirpa Kinos.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Tarkoituksena on selvittää työmiesten osastolla olevien vankeusvankien mietteitä siitä, mitä merkitystä toimintoihin osallistumisella on heille ollut, niin tuomion aikana kuin tuomion jälkeistä elämää ajatellen. Lisäksi selvitetään miten Turun vankilan työmiesten osastoilla järjestettäviä toimintoja tulisi edelleen kehittää jotta päihitteeton ja rikokseton elämä olisi mahdollista.

Tutkimuksen kohderyhmä

Turun vankilan työmiesten osaston vankeusvangit.

Tutkimuksen toteutus

Haastattelut.

Lupahakemus

Haette tutkimuslupaa opinnäytteen suorittamiseen.

Käyttöosoite
Albetinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 81500

Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti.

Yhteyshenkilönä toimii apulaisjohtaja Inga Grönlund Turun vankilasta. Käytännön järjestelyt opinnäytteen toteuttamiseksi sovitaan hänen välityksellä.

Vankien osallistaminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity suostumus. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston kenu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilaosastojen muulle toiminnalle.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Turun vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vemissakatu 2A, 01301 VANTAA). Hankkeesta tulee myös lähettää tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Kirsti Kurvajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Sauli Hautakangas
Turun vankilan johtaja Anna Arola-Järvi
Turun vankilan apulaisjohtaja Inga Grönlund
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja Silja Rekomaa

SUOSTUMUS YKSILÖHAASTATTELUUN OSALLISTUMISEEN

Olen vapaaehtoisesti osallistunut Turun vankilan kuntouttavan työtoiminnan osastolla järjestettävän kehittämishankkeen yksilöhaastatteluun. Haastattelun tarkoituksena on saada selville osastolla järjestettävien toimintojen merkityksiä sekä kehittämis ehdotuksia asiakasnäkökulmasta katsottuna. Haastattelu on yksi keskeinen osa kehittämishanketta. Rikosseuraamuslaitos on myöntänyt tutkimusluvan haastatteluiden toteuttamiselle 20.10.2011.

Yksilöhaastattelu toteutetaan luottamuksellisesti ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelua varten ei kerätä henkilötunneista sisältävää tietoa.

Hankkeesta tehtävässä raportissa saa tuoda esille haastattelussa esille nousseita mielipiteitäni siten etteivät henkilötietoni ole raportista mitenkään tunnistettavissa. Kaikki kehittämishankkeeseen liittyvät julkaisut kirjoitetaan siten, ettei kukaan yksittäinen henkilö ole tunnistettavissa.

Haastatteliija voi ottaa minuun yhteyttä mikäli hankkeen edetessä ilmenee tarvetta jatkohaastattelulle. Minulla on oikeus kieltäytyä jatkohaastattelusta niin halutessani.

Turussa 00.00.2012

Haastateltavan allekirjoitus

Turun vankila
Mathilda Wreden katu 1
PL 50, 20251 Turku

Puh. 029 56 84500 faksi 029 56 84602

Åbo
Mathilda Wredes fängelse
PB 50, 20251 Åbo gata 1

Tel. 029 56 84500 telefax 029 56 84602

HAASTATTELURUNKO

OHJELMATOIMINTA (akkreditoidut toimintaohjelmat)

- Miksi on osallistunut osastolla järjestettyihin ohjelmiin?
- Mikä merkitys niillä on tuomion aikana?
- Mikä merkitys niillä on vapautumista ja tulevaisuutta ajatellen?
- Miten ohjelmia tulisi kehittää?

MUU KUNTOUTTAVA TOIMINTA (yksilötyö, perhetyö, opiskelu, valma)

- Miksi on osallistunut osastolla järjestettyyn muuhun kuntouttavaan toimintaan?
- Mikä merkitys niillä on tuomion aikana?
- Mikä merkitys niillä on vapautumista ja tulevaisuutta ajatellen?
- Miten kuntouttavia toimintoja tulisi kehittää?

TYÖTOIMINTA (työliike+ osaston puhdistajat)

- Miksi on osallistunut osaston työtoimintaan?
- Mikä merkitys niillä on tuomion aikana?
- Mikä merkitys niillä on vapautumista ja tulevaisuutta ajatellen?
- Miten työtoimintaa tulisi kehittää?

VAPAA-AJAN TOIMINTA (liikunta, kirjasto, punttisali, askartelu, ulkoilu)

- Miten vapaa-ajan toiminnot toteutuvat työmiesten osastolla?
- Mikä merkitys niillä on tuomion aikana?
- Mikä merkitys niillä on vapautumista ja tulevaisuutta ajatellen?
- Miten vapaa-ajan toimintoja tulisi kehittää?

JOKAPÄIVÄISET TOIMINNAT (valvonta, puhelut, ruokailut, kanttiini, ym.)

- Miten jokapäiväiset toiminnot toteutuvat työmiesten osastolla?
- Mikä merkitys niillä on tuomion aikana?
- Mikä merkitys niillä on vapautumista ja tulevaisuutta ajatellen?
- Miten osaston jokapäiväisiä toimintoja tulisi kehittää?

MIELIPITEITÄ KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN OSASTON TOIMINNOISTA

**OHJELMAOPAS
TURUN VANKILASSA JÄRJESTETTÄVISTÄ
AKKREDITOIDUISTA OHJELMISTA**

Miten vankeusaika kannattaa käyttää hyödykseen? Oletko valmis käsittelemään asioita, jotka ovat johtaneet tänne? Kaipaanko muutosta elämääsi tai vahvistusta jo alkaneelle muutokselle?

Pidät kädessäsi Turun vankilan ohjelmatyön opasta, jossa esitellään lyhyesti kaikki Turun vankilassa järjestettävät ohjelmat, jotka on akkreditoitu eli hyväksytty rikosseuraamusalalla toteutettaviksi motivointi/vaikuttavuusohjelmiksi.

Muutoksessa avainasemassa olet ennen kaikkea sinä itse. Toteutettavat ohjelmat antavat tukea ja kannustusta ryhtyä muutokseen sekä laajentavat näkökulmaa asioihin.

AR

= Antiriippuvuus®-inforyhmä

OLISIKO AIKA HERÄTÄ MIETTIMÄÄN PÄIhteiden KÄYTTÖÄSI?
OLETKO KYLLÄSTYNUT KULKEMAAN AINA SAMAA SUUNTAAN?

ANTIRIIPPUVUUS® ELI (AR)-KURSSI:

- ON TYYNELÄN KEHITTÄMISKESKUKSEN KEHITTÄMÄ RYHMÄOHJELMA PÄIHDEASIOIDEN KÄSITTELYYN
- ON INFORMATIIVINEN JA OMAA PÄÄTÖKSENTEKOA TUKEVA RYHMÄTYÖN MENETELMÄ
- TARJOAA MAHDOLLISUUDEN PYSÄHTYMISEEN JA PÄIHTEIDENKÄYTÖN ARVIOINTIIN.
- ANTAA TIETOA RIIPPUVUUDESTA JA MUUTOKSEN KÄYNNISTÄMISESTÄ
- VAHVISTAA PÄÄTÖKSENTEKOA JA ANTAA MAHDOLLISUUDEN OPETELLA PALAUTTEEN ANTAMISTA JA VASTAANOTTAMISTA RYHMÄSSÄ
- MOTIVOI PÄIHDEKUNTOUTUKSEEN HAKEUTUMISTA

KURSSIN TOTEUTUKSESTA:

- 5 - 8 TAPAAMISKERTAA, 2-3 TUNTIA/TAPAAMINEN
- RYHMÄÄN MAHTUU 6-8 VANKIA
- MAHDOLLISUUS MYÖS YKSILÖMUOTOISEEN TOTEUTUKSEEN

KURSSIN AIKANA KÄSITELLÄÄN MM. SEURAAVIA ASIOITA:

- PÄIHTEET OSANA ELÄMÄÄ
- RIIPPUVUUS
- MUUTOS
- RETKAHDUS
- MUUTOKSEN YLLÄPITÄMINEN

**VKM
= VIISI KESKUSTELUA MUUTOKSESTA
-YKSILÖOHJELMA**

YKSILÖOHJELMAN TARKOITUKSENA ON:

MOTIVOIDA MUUTOKSEEN

OHJELMAA OHJAAVANA MUUTOKSEN AIHEENA ON ITSE VALITSEMA TEEMA,
ESIMERKIKSI:

- ✓ PÄIhteiden käytön lopettaminen/vähentäminen
- ✓ rikoskierteen katkaisu
- ✓ muutos aggressiivisessa käyttäytymisessä
- ✓ erilaiset elämänhallinnalliset muutokset

MITEN MOTIVOIDA MUUTOKSEEN?

MOTIVOIVAN HAASTATTELUN KEINAIN ELI:

- ✓ Avoimilla kysymyksillä
- ✓ heijastavalla kuuntelulla
- ✓ yhteenvetoja tekemällä
- ✓ vahvistamalla asiakasta
- ✓ muutospuheeseen tarttumalla

OHJELMAN TOTEUTUKSESTA:

- ✓ yksilötyönä toteutettava
- ✓ noin 7 tapaamista
- ✓ yksi tapaaminen on kestoltaan noin 1 tunti
- ✓ tarjoaa mahdollisuuden oman tilanteen tarkasteluun

**SUHA
= SUUTTUMUKSEN HALLINTA**

MIETITTÄVÄKSI, EHKÄ JUURI SINULLE!

Palaako käämi?
Puhuvatko nyrkit enemmän kuin suusi?
Joudutko vaikeuksiin aggressiivisuutesi vuoksi?
Pitäisiköhän tehdä jotakin?

SUUTTUMUKSENHALLINTA KURSSIN TAVOITTEENA ON:

- ❖ lisätä osallistujien tietoisuutta siitä mitä heille suuttuessa tapahtuu
- ❖ lisätä ymmärrystä, miksi omaa käytöstä on syytä tarkkailla
- ❖ lisätä suuttumuksen hallinnan taitoja eri tilanteissa

SUUTTUMUKSEN HALLINTA-KURSSILLA KÄSITELLÄÄN SEURAAVIA ASIOITA:

- ❖ suuttumuksen kehittymistä
- ❖ omien ajatusten muuttamista
- ❖ suuttumuksen fyysisten tuntomerkkien hallintaa
- ❖ jämäkkää suuttumuksen ilmaisua
- ❖ arvostelun ja loukkausten käsittelyä
- ❖ ryhmän painostusta ja suuttumuksen oikeutusta

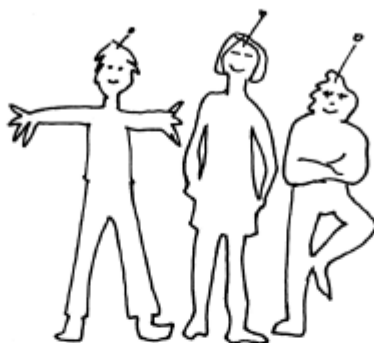
KOHDERYHMÄNÄ:

- ❖ väkivaltarikoksista tuomitut
- ❖ lyhytjännitteisesti ja hetken mielijohteesta käyttäytyville

TOTEUTUKSESTA:

- ❖ 9 tapaamiskertaa
- ❖ joko ryhmämuotoisena tai yksilötyönä

ATT = AJATTELUTAITOJA TYÖPAIKALLE

Ohjelma on tarkoitettu henkilöille, joiden Rangaistusajansuunnitelmassa on tavoitteita liittyen työllistymisvalmiuksien kehittämiseen. ATT-ohjelma on kehittämään yleisiä työssä tarvittavia taitoja ja siten parantamaan työllistymismahdollisuuksia.

OHJELMAN TARKOITUKSENA ON VAHVISTAA:

- ongelmaratkaisutaitoja
- kriittistä ajattelua
- sosiaalisia taitoja
- työelämässä tarvittavia taitoja
- työllistymisvalmiuksia

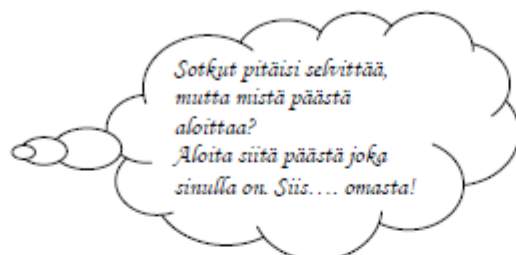
OHJELMAN AIKANA KÄSITELTÄVIÄ ASIOITA:

- ajatus-tunne-käyttäytyminen
- sosiaaliset taidot
- ajatusvääristymät
- ongelmaratkaisutaidot
- vuorovaikutustaidot
- vaikeaan tilanteeseen valmistautuminen
- työhakemuksen laatiminen

OHJELMAN TOTEUTUS:

- ohjelman kesto 33 h sisältäen ryhmätapaamiset sekä tehtäviin kuluva ajan
- 8 tapaamista / yhden tapaamisen kesto 2,5 - 3 h
- 2 - 3 tapaamista viikossa
- 6 - 8 osallistujaa

CS = COGNITIVE SKILLS

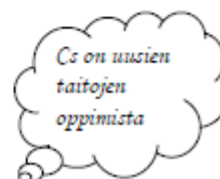
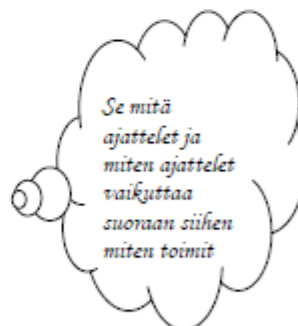
Törmäätkö aina samanlaisiin hankaliin tilanteisiin?

- ✓ Ongelmat kaatuivat päälle
- ✓ Muut eivät tajua mitään
- ✓ Kehenkään ei voi luottaa
- ✓ Hermot menee

Mikä ihmeen Cognitive Skills (CS)?

CS on opetusohjelma, jonka avulla voit oppia entistä paremmin:

- ✓ Ratkaisemaan ongelmia
huomaamaan mistä on kysymys,
löytämään vaihtoehtoisia ratkaisuja ja
ennakoimaan niiden seurauksia
- ✓ Hallitsemaan tunteitasi
pysähtymään ennen kuin toimit
hallitsemaan omaa käyttäytymistäsi
- ✓ Ajattelemaan kriittisesti
erottamaan tosiasiat,
mielikuvat ja
mielipiteet toisistaan
- ✓ Toimimaan ihmisten kanssa
vastaanottamaan kritiikkiä
pyytämään apua
neuvottelemaan
- ✓ Ajattelemaan luovasti
välttämään vanhoja kaavoja ja toimintatapoja
tutkimaan uusia vaihtoehtoja
suhtautumistasi erilaisiin ongelmatilanteisiin

Kurssin toteutus:

- ✓ ryhmämuotoinen
- ✓ 38 opetuskertaa
- ✓ 2-4 kertaa viikossa

Kalterit taakse® - kurssi

Etsitkö parempia selviytymiskeinoja tulevaisuuttasi varten?
Kaipaako elämäntyyliisi muutosta?
Haluatko luottaa enemmän itseesi?
Haluatko käyttää vankeusaikaasi itsesi kehittämiseen?
Haluatko keskustelua ja toimintaa?

Jos näin on, Kalterit taakse® -kurssi voi olla juuri Sinulle!

Kalterit taakse -kurssi on 120 tunnin mittainen Järvenpään sosiaalisairaalassa kehitetty hoito-ohjelma, jonka tarkoituksena on päihde- ja rikoskierteen katkaiseminen.
Kurssi on päihdekuntoutusta, joka voi olla alku tai jatkoa jo alkaneelle kuntoutuksellesi.

Kalterit taakse® - kurssilla:

Teemoina ovat mm. päihderiippuvuus ja sen seuraukset, epäsosiaalisen elämäntavan ilmenemismuodot, riskitilanteiden analysointi, erilaiset harjoitukset, esim. päätöksenteko ja jämäkkyys.

Opetellaan ongelmaratkaisutaitoja, arkielämän selviytymistaitoja ja riskitilanteiden hallintakeinoja.

Kehitetään seuraamusajattelua, opetelleen suunniteltua ajan käyttöä ja kehitetään sosiaalista tukiverkkoa.

Pohditaan ja elvytetään sosiaalisia arvoja monipuolisten tehtävien avulla.
Työskentelymenetelminä ovat luennot, yksilö- ja ryhmätehtävät ja harjoitukset, keskusteluryhmät, rooliharjoitukset, elokuvat/videot ja toiminnallinen yhdessäolo sekä aiheisiin liittyvä kirjallinen materiaali.

Toteutuksesta
tapaamisia 30 - 40
kesto noin 2,5 - 3 kuukautta
ryhmämuotoinen, ryhmän koko 6 - 8 osallistujaa

OMA

= omaehtoisen muutoksen ohjelma

Lusitko väkivaltarikoksista; onko väkivalta ongelmasi?

Onko väkivaltainen käyttäytyminen tapasi ratkoa elämän ongelmia ja riitatilanteita?

Olisiko aika tehdä asialle jotakin?

- ♦ Oma-ohjelma on ryhmämuotoinen kuntoutusohjelma.
- ♦ Kesto on keskimäärin 7 kuukautta (120h).
- ♦ Ryhmä kokoontuu 2-3 kertaa viikossa.
- ♦ Ohjelma koostuu neljästä askeleesta (n.7 viikkoa/askel).

1. Itsehavainnointi = kyky kiinnittää huomiota omiin ajatuksiin, tunteisiin ja asenteisiin.
2. Vastuuntunto = kyky nähdä milloin ja mitkä ajatukset, tunteet, asenteet ja uskomukset johtavat sinua kohti vahingoittavaa käyttäytymistä.
3. Päätäväisyys = etsi ja valitse uusia tapoja ajatella jotka eivät johda sinua käyttäytymään vahingoittavasti.
4. Harjoittelu = kyky tehdä nämä askeleet tosielämässä: henkilökohtaisen, elämää auttavan harjoitussuunnitelman tekeminen.

- ♦ Ryhmäistuntojen lisäksi ohjelmaan kuuluu yksilötapaamiset.

Ohjelmalla pyritään muuttamaan mm:

- ♦ kielteisiä ajatuksia
- ♦ vihamielisyyttä
- ♦ ajatusvääristymiä
- ♦ oman kiihtymyksen hallintaa

Lisäksi pyritään:

- ♦ vähentämään ristiriitoja sosiaalisissa taidoissa
- ♦ kehittämään päämäärätietoista seurausajattelua ja oman kiihtymyksen hallintakykyä

Menetelmänä:

- ♦ riski- ja ajatusraportit
- ♦ ryhmäkeskustelut
- ♦ sosiaalisten taitojen ja
- ♦ uuden ajattelun harjoituksia

Turun vankilan yhteisökuntoutusosasto

Yhteisöosaston tavoitteet

Päihdekuntoutus vahvistaa toimintamalleja, jotka tukevat päihteetöntä ja rikoksetonta elämäntapaa.

Pääasialliset valintakriteerit

- Jäljellä olevaa rangaistusta 6kk –2,5 vuotta (vapautumisaika oltava selvillä).
- Korkea tai keskikorkea uusimisriski.
- Päihdekuntoutuksen tarve pohjautuen rangaistusajan suunnitelmaan.
- Motivaatio (CMR-testi apuna).

Soveltuvuus yhteisölliseen päihdekuntoutukseen.

Yhteisöllisyys

Toiminnan tavoitteena on vastuunotto omasta elämästä ja yhteisen, yhteisöllisen vastuun ymmärtäminen. Lisäksi yksi keskeisistä tavoitteista on jatkokuntoutukseen sitoutuminen. Lähtökohtana on, että yhteisön jäsenet kantavat itse vastuuta hyvinvoinnistaan ja yhteisön toimivuudesta, sekä osallistuvat osaston kehittämiseen.

Yhteisön periaatteet:

- Sitoutuminen osaston pelisääntöihin.
- Päihteettömyys.
- Tasa-arvoisuus ja yhteisöllisyys.
- Fyysinen ja psyykinen väkivallattomuus.
- Oikeudenmukaisuus ja luottamus.
- Asiakaslähtöisyys.
- Jokainen on oman elämänsä asiantuntija.
- Itsevastuullisuus omassa hoitoprosessissa.

Yhteisön rakenne

Yhteisöön kuuluvat osastolla asuvat vangit (asukkaat, 7 paikkaa) sekä työryhmä (henkilökunta). Työryhmään kuuluu 3 ohjaajaa, 1 sosiaalityöntekijä, 1 psykiatrinen sairaanhoitaja ja 2 vartijaa, sekä rikosseuraamuskesimies.

Yhteisökokous

Yhteisöllisen toiminnan tärkein työväline on yhteisökokous, johon osallistuu koko yhteisö. Kaikista yhteisön asioista päätetään ensisijaisesti yhteisökokouksissa ja siellä tulee myös esittää myös jatkokuntoutussuunnitelmat, poistumisluvat ym. tärkeät asiat.

Mitä yhteisössä tapahtuu?

Yhteisön työvälineinä toimivat yhteisökokouksen lisäksi erilaiset päihdekuntoutusryhmät (Teemaryhmä, Elämäntaakaryhmä, Tunteryhmä). Yhteisön jäsenet sitoutuvat osallistumaan yhteisön toimintoihin. Viikossa 3-4 ohjaajien toimesta ohjattua ryhmää. Lisäksi vankien itseohjautuvia ryhmiä, kuten AA/NA-ryhmä ja Askelryhmä ja yksilötehtäviä. Varsinaisen yhteisökuntoutuksen lisäksi liikuntaa, ruokaryhmä, kädentaitoja, puuaskartelua ja korva-akupunktio.

Kuntoutustasot ja vastuu

Osastolla 1 kk:n koeaika. Yhteisössä noudatetaan vankilan sääntöjen lisäksi yhteisön omia periaatteita sekä hierarkiaa. Kuntoutustasoilla ja myös vastuualueilla eteneminen toteutuu kuntoutustavoitteiden ja sekä vastuutehtävissä suoriutumisen perusteella. Kuntoutustasoja kolme, joihin sidottu vastuualueet ja palkkaus.

Kuntoutusjakso yhteisössä ja jatkokuntoutus

Kuntoutusjakso osastolla kestää n. 6-12 kk. Tavoitteena on, että jokainen uusi asukas tekee jatkokuntoutussuunnitelman, joka on osa rangaistusajan suunnitelmaa. Jatkokuntoutusta on sellainen toiminta, joka tukee päihteetöntä ja rikoksetonta elämäntapaa.

Suurin osa ohjelmista toteutetaan ryhmämuotoisesti mutta joitain ohjelmia on mahdollista toteuttaa myös yksilötyömuotoisena.

Mikäli kiinnostuit ohjelmista, ota yhteys asiointikaavakkeella oman osastosi ohjaajiin, niin tulemme kertomaan sinulle lisää asiasta.

Ohjelmiin osallistuminen ei toimi avaimena avotaloon, mutta edistää rangaistusajansuunnitelman tavoitteiden etenemistä. Ohjelmien aikana et voi siirtyä laitoksesta toiseen vaan ohjelmiin osallistuminen edellyttää läsnäoloa Turun vankilassa, osastolla jossa ohjelma toteutetaan. Laitossijoituksista päättää aina Arviointikeskus yksilöllisen kokonaistilanteen huomioiden.

Oppaan päivityksestä vastaa erityisohjaaja Marjo-Rita Lehtonen, johon voit olla yhteyksissä kaikissa ohjelmiin liittyvissä asioissa.